

ANONİM ŞİRKETLERDE ORTAKLIKTAN ÇIKARILMA*

Dr. Aytekin ÇELİK**

ÖZET

Anonim şirketler ekonomik ve sosyal hayat açısından önemli bir takım fonksiyonları yerine getirmelerinden dolayı bu şirketlerde diğer şirketlerdeki ortaklıktan çıkarılmaya ilişkin düzenlemelere yer verilmemiştir. Ancak özellikle menfaat ihtilafları ve ekonomik yoğunlaşmalar konusundaki bir takım gelişmelerden dolayı anonim şirketlerde bazı ortaklıktan çıkarılma sebeplerinin düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ortaklıktan çıkarılma konusundaki bu düzenlemelere Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda da yer verilmiştir. Bu kapsamda Tasarı'da ilk olarak hakim pay sahiplerine bir şirketin tamamına yakının ele geçirilmesi veya birleşme kararının oldukça yüksek bir çoğunlukla alınması halinde geride kalan pay sahiplerini ortaklıktan çıkarma hakkı tanınmıştır. Bunun dışında haklı sebeple fesih ve denkleştirme davalarında da mahkemelerin pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına karar verebilecekleri düzenlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Iskat, ortaklıktan çıkarılma, hakim pay sahibi, birleşme, haklı sebeple fesih

EXCLUSION OF SHAREHOLDERS FROM THE JOINT STOCK COMPANIES

ABSTRACT

In the joint –stock companies unlike other companies, there weren't any arrangements about the exclusion of shareholders as they implement some important functions as regard of economic and social life. But the necessity to arrange the reasons causing the exclusion of shareholders has been felt as some improvisations has been occurred especially because of the economic concentrations and of the increasing conflicting -interests. The arrangements which are about exclusion of shareholders have a part in The Draft of Turkish Commercial Code. In this sense the right to squeeze out the remaining shareholders has been given to the controlling shareholders in case of merging decision is taken with the grant majority of the votes or in case of nearly whole of the company are captured. Except from these applications, the verdictions to

* Bu çalışma S.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalında hazırlanan ve 06.07.2009 tarihinde oybirliğiyle kabul edilen aynı adlı doktora tezinin özetidir.

** S.Ü. Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

squeeze out the shareholders have been arranged in the cases of dissolution for justible reasons and the courts of the equalization

KEYWORDS: Forfeiture of shares, exclusion of shareholders, controlling shareholder, merger, dissolution for justifiable reasons

Ş1. GİRİŞ

Anonim şirketlerin ekonomik ve sosyal hayat açısından önemli bir fonksiyonu yerine getirmeleri, bu şirketlerin diğer şirketlerden farklı bir takım düzenlemelere tâbi tutulmalarını zorunlu kılmıştır. Bu düzenlemelerden birisi de ortaklıktan çıkarılma konusunda karşımıza çıkmaktadır. Şirketler hukukunda ortaklıktan çıkarılma, bir ortağın ortaklık haklarının kendi istek ve iradesi dışında elinden alınması anlamına gelir¹. Türk hukukunda ortaklıktan çıkarılma müessesesine kollektif, komandit ve limited şirketlerle kooperatiflerde yer verilmiştir. Buna karşılık adi şirketlerde ortaklıktan çıkarılmanın mümkün olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Anonim şirketlerde ise şahıs şirketlerinde düzenlendiği şekilde ortaklıktan çıkarılma konusuna yer verilmemiştir. Ancak TTK 407 ve 408’de düzenlenen ıskat müeyyidesinin uygulanması sonucu, ortaklıktan çıkarılma sonucunun doğabilmesi mümkündür.

Anonim şirketlerde diğer şirketlerin aksine haklı sebeple ortaklıktan çıkarılma müessesesine yer verilmemiştir. Aynı şekilde anonim şirket esas sözleşmelerinde de ortaklıktan çıkarılma sebeplerinin düzenlenmesi mümkün değildir. Ancak özellikle ekonomik yoğunlaşmaların yaygın bir uygulama alanına sahip olması, başta anonim şirketler olmak üzere bütün ticaret şirketlerinde yeni bir takım düzenlemelerin yapılması sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nda (Tasarı) da ortaklıktan çıkarılmaya ilişkin bir takım düzenlemelere yer verilmiştir.

Tasarı’da bir şirketin tamamına yakınının ele geçirilmesi halinde (Tasarı 208), birleşme kararının ortakların büyük bir çoğunluğuyla alınması halinde (Tasarı 141), denkleştirme davalarında (Tasarı 202/1/b) ve haklı sebeple fesih davalarında (Tasarı 531) pay sahiplerinin ortaklıktan çıkartılmasına ilişkin düzenlemeler getirilmektedir.

¹ **Çamoğlu**, Ersin (**Tekinalp**, Ünal/**Poroy**, Reha), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 10. Tıpkı Basım, İstanbul 2007, N. 303b; **Baştuğ**, İrfan, Limited Şirkette Ortağın Çıkma ve Çıkarılması, İzmir 1966, s. 54; **Çevik**, O. Nuri, Anonim Şirketler, 4. Baskı, Ankara 2002, s. 186, 187; **Çamoğlu**, Ersin, Kollektif Ortaklıklarda Haklı Sebep Kavramı ve Ortağın Haklı Sebep Çıkarılması, İstanbul 1976, s. 125; **Domaniç**, Hayri, Adi-Kollektif ve Komandit Şirketler, 4. Bası, İstanbul 1988, s. 104, 380; **Akkanat**, Halil, Adi Ortaklıkta “Haklı Sebep İhraç” Mümkün Müdür?, İÜHFİM, C. LXII, Sa. 1-2, Y. 2004, s. 334.

Anonim şirketlerde pay sahipliğinden çıkarılma sonucunu doğuran hallerden birisi de ıskattır. İskat hem Türk Ticaret Kanunu'nda hem de Tasarı'da düzenlenmiştir. Ancak ıskat, Tasarı ile getirilen çıkarılma hallerinden farklı olarak anonim şirketlerdeki menfaat ihtilaflarını çözüme kavuşturmak amacıyla değil pay sahiplerinin sermaye koyma borçlarını yerine getirmelerini sağlamak amacıyla yapılmış bir düzenlemedir.

Tasarı'daki ortaklıktan çıkarılmaya ilişkin düzenlemelerden sadece haklı sebeple fesih davası sonucunda davacı azlık² pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasına ilişkin düzenleme anonim şirketlere özgüdür. Zira bir şirketin tamamına yakınının ele geçirilmesi halinde ortaklıktan çıkarılma (Tasarı 208), ortağı çıkararak birleşme (Tasarı 141) ve hâkimiyetin hukuka aykırı kullanılması halinde söz konusu olan ortaklıktan çıkarılma (Tasarı 202/1/b) prosedürleri Tasarı'nın ticaret şirketlerine ilişkin genel hükümleri arasında düzenlenmiştir. Bu nedenle söz konusu düzenlemeler anonim şirketler için olduğu kadar diğer ticaret şirketleri açısından da uygulama alanı bulabilecek niteliktedir. Ancak gerek bu çalışmanın konusunun sadece anonim şirketlerle sınırlı olması gerekse şirket toplulukları ve birleşme yoluyla ekonomik gücün merkezileşmesine en uygun şirketlerin anonim şirketler olması sebebiyle söz konusu düzenlemeler sadece anonim şirketler açısından ele alınacaktır.

§2. ISKAT

Pay sahiplerinin taahhüt ettikleri sermayeyi zamanında yerine getirmeleri şirketin hem varlığını devam ettirebilmesi hem de amacının gerçekleştirilebilmesi açısından oldukça önemlidir³. Sermayenin temini ve korunması şirket tüzel kişiliği için olduğu kadar alacaklılar açısından da önemlidir. Anonim şirketlerde hem pay sahiplerinin sınırlı sorumluluğu bulunmakta hem de şirket alacaklılarının doğrudan pay sahiplerine başvurma imkânı bulunmamaktadır⁴. Bundan dolayı anonim şirketlerde sermaye,

² Bu çalışmada da esas sermayenin belirli bir oranını temsil eden (% 5, % 10 gibi) pay sahiplerini ifade etmek üzere azlık, çoğunluk pay sahiplerinin dışında kalan pay sahiplerini ifade etmek üzere de azınlık pay sahibi kavramları tercih edilmiştir.

³ Aynı yönde bkz. **Kaplan**, Emine T., Tamamı Ödenmemiş Hisse Senedi Sahibinin Durumu ve Konkordato, Batider, Haziran 1981, C.XI, Sa. 1, s. 119.

⁴ **Pennington**, Robert R., Company Law, Eighth Edition, Great Britain 2001, s. 159; **Dornseifer**, Frank, Corporate Business Forms in Europe : A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe , Edited by Frank Dornseifer, Berne : Staempfli; München: Sellier European Law Publishers, 3 Editions, December 2005, s. 219; **Viecen-Bütler**, Sylvia / **Bucher**, Benno, European Company Structures: A Guide to Establishing a Business Entity in a European Country by Michael J. Oltmanns, Ernst and Young Legal Series, March 1998, s. 246; **Göle**, Celal, Anonim Ortaklıklarda Nakdi Sermaye Koyma

Anonim Şirketlerde Ortaklıktan Çıkarılma

alacaklılar açısından bir teminat teşkil etmektedir⁵.

Sermaye koyma borcunun zamanında yerine getirilmemesinin müeyyideleri TTK 407-408 (Tasarı 482-483)'de düzenlenmiştir. Buna göre sermaye taahhüdünün zamanında yerine getirilmemesi halinde aynen ifa davası, icra takibi, gecikme faizi ve cezai şart gibi müeyyideler uygulanabileceği gibi ıskat prosedürüne de başvurulabilir.

Sermaye koyma borcunun ifasında temerrüde düşen pay sahibinin, iştirak taahhüdünden ve yaptığı kısmi ödemelerden doğan haklarından yoksun bırakılması ve payının satılıp yerine bir başkasının alınması müeyyidesine ıskat denir. Bir başka ifadeyle ıskat, pay sahibinin sermaye borcunu ödemesinde temerrüde düşmesi halinde, karşılıkları tamamen ödenmeyen paylara ilişkin pay sahipliği sıfatının sahibinin aksi yöndeki iradesine rağmen elinden alınmasıdır⁶.

İskatın uygulanmasıyla sadece karşılıkları zamanında ödenmeyen paylar için pay sahipliği sıfatı ortadan kalkar. İskat sonucunda ortaklıktan çıkarılma sonucunun doğabilmesi için ıskat müeyyidesiyle karşı karşıya kalan kişinin anonim şirkette başka payının olmaması veya bu kişinin sahip olduğu bütün

Borcu ve Bu Borcu İfada Temerrüt, Ankara 1976, s. 54; **İzmirli**, Yadigar, Türk Ticaret Kanununa Göre Tasfiye Memurlarının Görev Yetki ve Sorumlulukları, Ankara 2001, s. 162. Bu konuda ayrıca bkz. YHGK 1.3.1967 tarih ve E. 1511, K. 133 sayılı kararı, AnBD Y.1967, Sa. 1, s. 502; TD 16.6.1967 tarih ve E. 2641, K. 2586 sayılı kararı, Batider 1968, C.IV, S.3, s. 550, 551; İİD 23.5.1968 tarih ve E. 5614, K. 5491 sayılı kararı AnBD 1968, C.XXV S. 4, s. 788. “*Kural olarak ortaklar, anonim ortaklığın borcundan dolayı sorumlu değildir. Eğer ortaklar, sermaye borçlarını ödemiş iseler, bu borcu ödemekle yükümlüdürler*” (11 HD 31.01.1994 tarih ve E. 3308, K. 561 sayılı kararı (**Eriş**, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu Ticarî İşletme ve Şirketler, Ticaret Şirketleri-Madde 223-556, C.2, 4. Baskı, Ankara 2007, s. 2368)). Anonim şirketlerde ortakların sorumluluğu alacaklılara karşı değil ortaklığa karşıdır. Bu nedenle şirket tüzel kişiliği dışındaki bir takım kişi ve kuruluşların ortaklardan talepte bulunabilmeleri mümkün değildir. Buna karşılık istisnaen tasfiye halinde tasfiye memurlarının ve iflas halinde de iflas idaresinin ortaklardan talepte bulunabilmesi mümkündür.

⁵ **Levy**, A.B., Private Corporations and Their Control, Part II, 1998, s. 473; **Morse**, Geoffrey, Charlesworth's Company Law, Seventeenth Edition, London 2005, s. 139, 141; **Dornseifer**, s. 221; **Baştuğ**, s. 8, 63. Şirket sermayesinin alacaklılara karşı bu anlamda teminat teşkil etmesi sadece sermaye şirketlerine özgüdür. Şahıs şirketlerinde ortakların sınırsız bir şekilde sorumlu olmaları, şirket sermayesinin teminat teşkil etme niteliğini zayıflatmıştır.

⁶ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 1060. Karşılığı tamamen ödenmiş payların ıskat edilmesi mümkün değildir.

paylara ıskat müeyyidesinin uygulanmış olması gerekir⁷. Bu durum ıskatı şirketler hukukundaki diğer çıkarılma hallerinden ayırır⁸. Bu nedenle ıskatı, “çıkartılma benzeri bir hal”⁹ veya “çıkartılma sonucunu doğurabilen bir hal” olarak da ifade etmek mümkündür¹⁰.

Sermaye koyma borcunun ödenmesinde temerrüde düşülmesi, diğer bütün ticaret şirketleri açısından ortaklıktan çıkarılma sebebi olarak kabul edilmiştir¹¹. Ancak, ıskat bu müeyyidenin uygulanması sonucunda pay sahibine herhangi bir ödeme yapılmaması hatta bazı durumlarda pay sahibinin şirkete borçlu kalmakta devam etmesinden dolayı¹² (TTK 483/3) diğer şirketlerdeki çıkarılmaya ilişkin düzenlemelerden ayrılır¹³.

⁷ Ancak buradaki çıkarılma hali bile şahıs şirketleri anlamında ortaklıktan çıkarılmadan farklıdır. Mesela buradaki çıkarılma hali sermaye koyma borcunun yerine getirilmesinde temerrütten kaynaklandığı için şahıs şirketlerindeki çıkarılmadan farklı olarak pay sahiplerine ayrılma akçesinin ödenmesi mümkün değildir. Buradaki çıkarılma ile şahıs şirketleri anlamındaki çıkarılma arasındaki en büyük benzerlik her ikisinin de ortaklık sıfatını sona erdirmeleridir. *Değirmenci* bu halde dahi çıkarılma ifadesinin kullanılmayacağını, ıskat ile çıkarılmanın birbirinden oldukça farklı olduğunu ileri sürmektedir (**Değirmenci**, Cenker, Anonim Ortaklıkta ıskat, İstanbul 2006, s. 13, 20). Ancak kanaatimizce ortaklık sıfatını sona erdirmesinden dolayı burada da çıkarılma kavramının kullanılmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

⁸ Sermaye koyma borcunun yerine getirilmemesine ilişkin TTK 529 ve KoopK 27’deki düzenlemeler dahi TTK 407-408’de düzenlenen ıskatla pek çok konuda ayrılmaktadır. Aynı yönde bkz. **Değirmenci**, s. 20.

⁹ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 848a.

¹⁰ Ancak bazı Yargıtay kararlarında ıskat ile çıkarılma kavramları arasındaki bu farklılık göz önünde bulundurulmadan TTK 407/2’deki müeyyideden çıkarılma olarak bahsedilmektedir. Bu konuda bkz. 11 HD 11.06.1990 tarih ve E. 798/K.4612, 11 HD 27.01.1992 tarih ve E. 5237, K. 344 sayılı kararı; 11 HD 25.02.1987 tarih ve E. 6804, K. 1099 sayılı kararı; 11 HD 13.11.1980 tarih ve E. 4561, K. 5242 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2381, 2389, 2394)

¹¹ Bu konuda bkz. TTK 188, 197, 199, 267, 407, 408, 529.

¹² Anonim ve limited şirketlerde bazı şartların gerçekleşmesi halinde ıskata maruz kalan ortağın dışında önceki seleflerinin de sorumluluğu yoluna gidilebilir. Bu konuda bkz. TTK 419/2, 531.

¹³ Aynı yönde bkz. **Baştuğ**, s. 8; **Tekinalp**, Ünal, Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortak Sıfatının Kazanılması ve Yitirilmesi, İstanbul 1972, s. 162; **Değirmenci**, s. 19, 20. Limited şirketlerde de ortak, ıskata rağmen ödenmeyen borçtan eskisi gibi mesul olmakta devam eder (TTK

İskat usulü, pay sahipliği sıfatının kaybı sonucunu doğurmasından dolayı istisnai niteliktedir ve emredici şekilde düzenlenmiştir¹⁴. Düzenlemenin emredici niteliği iskatın hem uygulama alanı hem de uygulanma usulü açısından karşımıza çıkmaktadır. TTK 407 gereğince iskat sadece sermaye koyma borcunun zamanında yerine getirilmemesi halinde uygulanabilir. Anonim şirket esas sözleşmelerine iskatın uygulama alanını genişleten veya iskat usulünü kolaylaştıran hükümlerin konulması mümkün değildir. Ancak Yargıtay bazı kararlarında esas sözleşmeyle sermaye koyma borcunu yerine getirmemenin dışında başka iskat sebeplerinin de düzenlenebileceğini kabul etmiştir¹⁵.

Pay sahibinin sermaye koyma borcunda temerrüde düşmesi halinde hangi müeyyidenin uygulanacağına karar verecek organ, yönetim kuruldur. Yönetim kurulu temerrüde düşen pay sahibini ve şirketin o anki durumunu göz önünde bulundurarak hangi müeyyidenin uygulanması şirketin menfaatine ise o müeyyideyi uygulayacaktır. Bu açıdan yönetim kurulu ne iskatı ne de diğer müeyyideleri uygulama zorunluluğu altında bırakılabilir¹⁶. Daha pay sahiplerinin temerrüt durumu oluşmadan ve şirketin o zamanki durumu göz

529/2). Şahıs şirketlerinde de ortaklıktan çıkartılan kişinin sorumluluğunun devam ettiği bazı durumlar vardır (**Baştuğ**, s. 23, 24).

¹⁴ **Göle**, s. 114; **Arslanlı**, Halil, Anonim Şirketler, I, İstanbul 1959, s. 182; **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N.1062; **Doğanay**, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 4. Bası, C.1, İstanbul 2004, s. 1223, 1225; **Çevik**, Anonim Şirketler, s. 738; **Battal**, Ahmet, Anonim Şirketlerde Ortaklıktan İskat Prosedürü (TTK m. 408) ile İlgili Yargıtay Uygulaması, Ticaret Hukuku Yargıtay Kararları Sempozyumu, XVII, 9-10 Haziran 2000, Ankara 2000, s. 60; **Kaplan**, s. 127; **Başbuğoğlu**, Tarık, Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, C.I. Ankara 1988, s. 624; **Değirmenci**, s. 1, 10; **Yılmaz**, Yavuz, Anonim Şirkette Ortağın İskatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998, s. 11. "...pay sahiplerinin iskatı usul ve şartları, Türk Ticaret Kanunu'nun 406-408. maddelerinde emredici kurullarla düzenlenmiştir." (11. HD. 15.12.2000 tarih ve E. 10580, K. 10123 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr)).

¹⁵ "Anonim ortaklıkta bir ortağın ortaklıktan çıkarılması, ana sözleşmede başka bir hüküm bulunmadıkça ancak sermaye koyma borcunun yerine getirilmemesi halinde söz konusu olabilir" (TD 16.01.1968 tarih ve E. 4479, K. 243 sayılı kararı (Batider, C. IV, S. 4, s. 726, 727). **İmregün** ve **Düşünür** de esas sözleşmede başka iskat sebeplerinin öngörülebileceği fikrindedir (**İmregün**, Oğuz, Anonim Ortaklıklar, İstanbul 1968, s. 266; **İmregün**, Oğuz, Kara Ticaret Hukuku Dersleri, 4. Bası, İstanbul 1977, s. 429; **Düşünür**, Ahmet, Anonim Şirketlerde Pay Sahipliğinin Kazanılması, Kaybedilmesi ve Hukukî Sonuçları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996, s. 142).

¹⁶ **Steiger**, Von, İsviçre'de Anonim Şirketler Hukuku, Çev. Çağa, Tahir, İstanbul 1968, s. 191. Aksi yönde bkz. **Yılmaz**, s. 56, 72.

önüne alınmadan yönetim kurulunu belirli bir müeyyidenin uygulanması veya uygulanmaması konusunda zorlamak TTK 407 vd. (Tasarı 482 vd.) hükümleri ile bağdaşmaz.

Anonim şirket esas sözleşmelerinde kanundaki ıskat usulüne ilişkin düzenlemelere aykırı hususlara da yer verilemez. Bu nedenle ıskat usulünün esas sözleşme ile yumuşatılması mesela bir aylık sürenin kaldırılması veya on güne indirilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde esas sözleşmelerde ıskat usulünü ağırlaştırıcı düzenlemelere de yer verilemez. Kanundaki ıskat usulünün hafifletilmesi en başta pay sahiplerinin zarar görmesine yol açabilir. Zira bu durumda pay sahipleri ıskat gibi son derece ağır sonuçları olan bir müeyyideyle çok kolay bir şekilde karşı karşıya kalabileceklerdir. Buna karşılık ıskat usulünün esas sözleşmeyle ağırlaştırılması halinde de alacaklıların ve şirketin zarara uğraması söz konusu olabilir. Zira böyle bir durumda ıskatın caydırıcılık fonksiyonu azalacağından esas sermayenin temini de zorlaşacaktır. Aynı şekilde esas sözleşmelerde ıskat usulünün uygulanmasını zorlaştıran hükümlere yer verilmesi sermaye koyma borcunun tahsilini de sürüncemede bırakacaktır.

I. İskatın Uygulanma Şartları

Anonim şirkette pay sahiplerine ıskat müeyyidesinin uygulanabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlardan en önemlisi pay sahibinin sermaye koyma borcunun ifasında temerrüde düşmüş olmasıdır. Ancak pay sahibinin temerrüde düşmüş olması tek başına ıskatın uygulanabilmesi açısından yeterli değildir. Bunun dışında temerrüde düşen pay sahibinin yeniden ödemeye davet edilmesi ve kendisine bir aylık bir süre verilmesi de gerekir. İskat ancak pay sahibinin kendisine tanınan bu süre içerisinde bakiye sermaye borcunu ödememesi halinde söz konusu olabilir.

İskat prosedürünün başlatılabilmesi için, pay sahibinin sermaye koyma borcunun ifasında temerrüde düşmüş olması gerekir. Sermaye koyma borcunun ifasında temerrüt dışında başka bir sebeple ıskat prosedürüne başvurulabilmesi mümkün değildir. Ortaklık ilişkisi içerisinde pay sahiplerinin anonim şirkete karşı pay bedelini ifa, ikincil yükümlülükleri yerine getirme, ihraç primini (agioyu) ödeme gibi çeşitli yükümlülükleri söz konusu olabilir. Ancak pay sahiplerinin bu yükümlülüklerini yerine getirmemeleri her zaman ıskat sonucunu doğurmaz. Zira ıskat, pay sahipleri ile şirket arasında söz konusu olabilecek her türlü yükümlülüğün ihlali halinde uygulanabilecek bir müeyyide değildir. İskatın uygulanabileceği tek durum, “*sermaye koyma borcunun*” zamanında yerine getirilmemesidir¹⁷.

¹⁷ Levy, s. 468; Göle, s. 116; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), N. 1064; Çevik, Anonim Şirketler, s. 738; Kaplan, s. 127; Arslanlı, s. 182; İmregün, AO, s. 221; Değirmenci, s. 9; Selvi, A. Murat, Anonim Ortaklıkta Payın Devri, Ankara 2004, s. 40; Yılmaz, s. 10, 23. Ancak Yargıtay bu ilkeyi kabul etmekle beraber esas sözleşme ile başka ıskat sebeplerinin öngörülebileceğini kabul

Anonim Şirketlerde Ortaklıktan Çıkarılma

Agionun sermaye koyma borcunun kapsamına girip girmediği hususu doktrinde tartışmalıdır. Agio gerek yerine getirdiği fonksiyon gerekse amacı açısından sermaye koyma borcundan ayrılır. Anonim şirketlerin agiolu (primli) pay çıkarmalarının sebebi esas sermayenin temini veya artırılması değil aksine dağıtılmayan kârları, diğer yedek akçeleri ve işletme değerini (goodwill'i) belirli bir oranda paraya çevirerek eski pay sahipleri ile yenileri arasında bir denge sağlamaktır¹⁸. TTK 466/2'de de açıkça agionun kanuni yedek akçe olarak ayrılacağı ifade edilmiştir¹⁹. Görüldüğü gibi agio, sermayenin içerisinde yer alan bir husus değildir²⁰. Bu nedenle sermayenin korunması ilkesine hizmet eden iskatın agionun ödenmesinde temerrüde düşülmesi halinde²¹ uygulanamayacağı

etmektedir (TD. 16.01.1968 tarih E. 4479, K. 243 sayılı kararı, Batider, C. IV, S. 4, s. 726).

¹⁸ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 778; **Okutan**, Gül Nilsson, Anonim Ortaklıklarda Pay Sahipleri Sözleşmeleri, İstanbul 2003, s. 32; **Domaniç**, Hayri, Halk Sermayesinin Anonim Şirketlere Katılmasını Sağlayacak Bazı Tedbirler, Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s. 121; **Tekinalp**, Ünal, Azınlığın Bilançonun Onaylanmasına İlişkin Müzakerelerin Ertelenmesini İstemi, İÜHFİM 1976, Sa. 1-4, Hirsch'e Armağan, Özel Sayı, İstanbul 1977, s. 329; **Türk**, H.Sami, Anonim Ortaklık Pay Senetlerinde İtibari Değer Farkları, Mahmut Koloğlu'na 70.Yaş Armağanı, Ankara 1975, s. 579.

¹⁹ İngiliz hukukunda da payın primli olarak ihraç edilmesiyle elde edilen fazlalık "*ihraç primi hesabına*" (share premium account) aktarılır (CA 2006 610(1) (**Morse**, s. 145; **Hannigan**, Brenda, Company Law, Great Britain, 2003, s. 565; **McGeachie**, Jeff, Corporate Business Forms in Europe : A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe , England, Edited by Frank Dornseifer, Berne : Staempfli ; München : Sellier European Law Publishers, 3 Editions, December 2005, s. 63, 68).

²⁰ İngiliz hukukunda agionun pek çok bakımdan sermaye payı gibi değerlendirildiği ve sermaye payına ilişkin sınırlamalara tâbi olduğu konusunda bkz. **Hannigan**, s. 567; **McGeachie**, s. 68.

²¹ TTK'da agionun ödenme zamanıyla ilgili bir düzenleme yoktur. Tasarı'da ise agionun tescilden önce peşin olarak ödenmesi gerektiği düzenlenmiştir (Tasarı 344/1). Bu nedenle Tasarı'ya göre agionun ödenmesinde temerrüde düşülmesi, TTK'ya göre daha az rastlanılabilecek bir durumdur.

kanaatindeyiz²². Aynı şekilde tali (ikincil) yükümlülüklerin ifa edilmesinde temerrüde düşülmesi halinde de ıskat müeyyidesi uygulanamaz²³.

İskatın sadece sermaye koyma borcunda temerrüt halinde uygulanabilmesi, ıskatın uygulama alanını Türk Ticaret Kanunu ile sınırlandırmaktadır. Zira Sermaye Piyasası Kanunu'na göre sermayenin taahhüt edilmesi mümkün değildir.

Sermaye koyma borcunun kapsamı içerisine hem aynî hem de nakdî sermaye taahhütleri girer. Ancak aynî sermaye taahhüdünün yerine getirilmemesi halinde hangi hukukî yola başvurulacağı konusu doktrinde tartışmalıdır²⁴. Nakdi sermaye koyma borçlarında olduğu gibi aynî sermaye koyma borçlarında temerrüde düşülmesi halinde de aynen ifa, icra takibi, cezai şart veya ıskat müeyyidelerine başvurulabilir. Bu nedenle Türk hukukunda da İsviçre doktrininde savunulduğu gibi ıskatın hem nakdî hem de aynî sermaye taahhüdünde temerrüde düşülmesi halinde uygulanabilecek bir müeyyide olarak kabulü gerekir²⁵.

Pay sahibinin temerrüde düşmesi durumunda hangi müeyyidenin uygulanacağına yönetim kurulu karar verir. Bu açıdan yönetim kurulu doğrudan

²² Bunun dışında agio, kanuni yedek akçe olarak ayrıldığından alacaklılar açısından da bir teminat teşkil etmez. Dolayısıyla agionun ödenmesinde temerrüde düşülmüş olması halinde ıskat müeyyidesinin uygulanmaması alacaklılar açısından bir zarara sebep olmaz.

²³ **Hırş**, Ernst E., Ticaret Hukuku Dersleri, 3. Bası, İstanbul 1948, s. 277; **İmregün**, Ticaret Hukuku, s. 397, 429; **Arslanlı**, s. 182, 195; **İmregün**, AO, s. 266; **Doğanay**, s. 1218; **Birsel**, Mahmut T., Anonim Ortaklıklarda Tali Yüküm, Batider, 1976, C. VIII, Sa. 3, s. 44, 45; **Ansay**, Tuğrul, Anonim Şirketler Hukuku, 6. Baskı, Ankara 1982, s. 231; **Domaniç**, Hayri, Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, İstanbul 1988, s. 823; **Göle**, s. 134; **Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2366; **Kaplan**, s. 127; **Erem**, Turgut S., Ticaret Hukuku Prensipleri, C.II, 3. Baskı, İstanbul 1969, s. 286; **Yılmaz**, s. 16. Ancak doktrinde bazı yazarlar, esas sözleşmede özel olarak düzenlenmiş olmak şartıyla ikincil yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde de ıskat müeyyidesinin uygulanabileceği kanaatindedir (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2366; **Düşünür**, s. 113, 141).

²⁴ **Ansay**, AŞ, s. 228; **Domaniç**, Anonim Şirket, s. 734; **Bilgin**, Yüksel, Sermaye Ortaklıklarında Katılma Payı ve Hukuksal Sonuçları, Ankara İTİAD, 1978, C. 10, Sa. 1-2, s. 186, 187.

²⁵ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 1065; **İmregün**, AO, s. 224 dn.30; **Değirmenci**, s. 10, 26; **Arslanlı**, s. 192; **Domaniç**, Anonim Şirket, s. 1175; **Karayalçın**, Yaşar, Para Değerinde Değişmeler - Yabancı Sermaye ve Anonim Şirketlerde Aynî Pay, Mahmut Koloğlu'na 70. Yaş Armağanı, Ankara 1975, s. 525; **Yılmaz**, s. 19.

ıskat yolunu seçebileceği gibi aynen ifa veya diğer müeyyidelere de başvurabilir. Ancak anonim şirketin hem ıskat hem de aynen ifa veya icra takibi yollarına başvurulabilmesi mümkün değildir. Yönetim kurulunun ıskat prosedürüne başladıktan sonra aynen ifa veya icra takibi yollarına başvurulabilmesi için ıskat prosedürünü bırakması gerekir²⁶.

Pay sahibinin sermaye koyma borcunun ifasında temerrüde düşmesi icra takibi, aynen ifa, gecikme faizi ve tazminat talep edilebilmesi açısından yeterli olmasına rağmen, ıskat usulünün uygulanabilmesi açısından yeterli değildir. Yönetim kurulu pay sahibinin temerrüdü neticesinde aynen ifa, icra takibi vb. diğer yollara başvurmak yerine ıskat usulünü uygulama yolunu seçmişse, öncelikli olarak mütemerrit pay sahibine yeniden ödeme için çağrıda bulunması ve ihtarda bulunulması gerekir²⁷.

Yönetim kurulu tarafından ıskat kararı verilebilmesi için mütemerrit pay sahibinin kendisine tanınan bir aylık süre içerisinde ödeme yapmamış olması gerekir²⁸. Mütemerrit pay sahibi kendisine tanınan süre içerisinde temerrüde konu olan tutarı tam olarak öderse artık ıskat kararı verilemez²⁹. Pay sahibinin

²⁶ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N.1060; **Battal**, s. 58; **Doğanay**, s. 1222; **Değirmenci**, s. 7.

²⁷ Yeniden çağrıda da ilk çağrıda olduğu gibi pay sahiplerinin ödemeye davet ve ihtar edilmelerinde eşit işlem ilkesine uygun hareket edilmesi gerekir. Aynı yönde bkz. **Battal**, s. 73.

²⁸ Bu sonucun ortaya çıkabilmesi için daha önceden pay sahibinin temerrüde düşürülmüş olması gerekir. Aksi halde yani pay sahibi temerrüde düşürülmeden ödeme için bir aylık süre tanınması ve bu süre içerisinde ödeme yapılmamış olması hiçbir hukukî sonuç doğurmaz (11 HD 23.11.1982 tarih ve E. 4697, K. 4895 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri , s. 2391)).

²⁹ Anonim şirketin pay sahibi tarafından usulüne göre yapılan ödemeyi kabul etmemesi halinde ıskat müeyyidesinin uygulanması mümkün değildir. Zira böyle bir halde artık borçlu değil alacaklı temerrüdünden söz edilir. Aynı yönde bkz. **Değirmenci**, s. 55. "... Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve davalı şirketin 27.5.1998 tarihinde tescil ve ilân edilen sermaye artırım kararı henüz kesinleşmeden, davalının kendi usulsüz davranışlarına dayalı şekilde, davacı hakkında 26.5.1998 tarihinde ıskat prosedürünü uygulaması ve ihtarname ile davacıya tanınan sürenin son gününde ve fakat mesai saatinden sonra yatırılmış olmasına rağmen bir kısmını da kendi ödemelerinde kullandığı, davacının apel borcuna karşılık faiziyle yatırılan paranın ödenmesini kabul etmeyip daha sonraki bir tarihte faizsiz olarak yatırılacak paranın tahsiline girişilmiş olması ve hatalı ıskat prosedürüne devam olunması, MK'nun 2.maddesindeki objektif iyiniyet kurallarına ters düşeceğinin kabulünün

ıskat kararına engel olabilmek için yapması gereken ödemenin kapsamı doktrinde tartışmalıdır. Zira pay sahibinin temerrüde düşmesinden sonra sermaye koyma borcunun yanında gecikme faizi, tazminat ve cezai şartın da söz konusu olması mümkündür³⁰. Doktrinde bazı yazarlar³¹, pay sahibinin sadece bakiye sermaye borcunun talep edilen kısmını ödeyerek ıskata engel olabileceğini ileri sürmektedir. Bu görüşte olan yazarlara göre bakiye sermaye koyma borcunun ödenmesinden sonra gecikme faizinin, tazminatın ve cezai şartın ödenmemesi halinde ıskat müeyyidesi uygulanamaz³².

Buna karşılık bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre pay sahibi tarafından pay bedelleri miktarınca bir ödeme yapılmış olması durumunda, yönetim kurulunun ödenen bu bedelden BK 84/1 gereğince öncelikli olarak işlemiş faizleri ve cezai şartı mahsup etmesi, bedelleri ödenmeyen paylar için de ıskat müeyyidesini uygulaması gerekir³³. Sadece sermaye koyma borcunun ödenmesinin ıskat kararı alınmasına engel olacağını kabul etmek, ıskatı caydırıcı bir müeyyide olmaktan çıkarır. İskat kanunda sayılan şartların oluşmasıyla kendiliğinden gerçekleşen bir müeyyide değildir³⁴. Pay sahibinin anonim

gerekmesine göre, davalının temyiz itirazlarının reddi ile hükmün onanması gerekmiştir.” (11 HD. 18.01.2000 tarih ve E. 6574, K. 94 sayılı kararı (Eriş, Ticaret Şirketleri, s. 2383; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), N.1060)).

³⁰ Bundan dolayı pay sahibine yeniden çağrı yapılmasını düzenleyen Tasarı 483’de pay sahibinden talep edilen miktar, ilk çağrıya ilişkin Tasarı 481’den farklı olarak pay bedelleri yerine “temerrüde konu olan tutar” şeklinde ifade edilmiştir.

³¹ **Göle**, s. 118, 134; **Doğanay**, s. 1225; **Kaplan**, s. 128; **Düşünür**, s. 123. *Tekinalp* de bu aşamada taahhüdün yerine getirilip getirilmemesi üzerinde durmuş, pay sahibinin kendisine tanınan bir aylık süre içerisinde taahhüdünü yerine getirmemesi halinde ıskat edileceğini görüşünü ileri sürmüştür. Dolayısıyla yazara göre pay sahibinin bir aylık süre içerisinde sadece sermaye koyma borcunu yerine getirerek ıskatın uygulanmasını engelleyebilmesi mümkündür (**Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 1067).

³² Buna karşılık *Levy* ve *Battal*, ödenmesi talep edilen kısmın gecikme faizini de kapsamı gerektiği fikrindedir (**Levy**, s. 473; **Battal**, s. 57).

³³ **Teoman**, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I: Hukukî Mütalaalar Kitap 1:1989-1991, İstanbul 1992, C.I, s. 95; **Değirmenci**, s. 22.

³⁴ Buna karşılık kooperatiflerde sermayeye katılma borcunu veya diğer ödemeleri yerine getirmeyen ortağın, ortaklık hakları Kooperatifler Kanunu’nda belirtilen şartların gerçekleşmesiyle birlikte kendiliğinden sona erer (KoopK 27). Yani Kooperatifler Kanunu’na göre ıskat bir organının kararına gerek kalmaksızın kendiliğinden gerçekleşir (**Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu) N. 1844, 1845). Ancak bu sonucun ortaya çıkabilmesi için anonim şirketlerdeki ıskat prosedürüne

şirketten ıskat edilebilmesi için mutlaka yetkili organ tarafından bu yönde bir kararın alınmış olması gerekir³⁵.

II. İskat Kararı ve İskatın Hükümsüzlüğü

İskat kanunda sayılan şartların oluşmasıyla kendiliğinden gerçekleşen bir müeyyide değildir³⁶. Pay sahibinin anonim şirketten ıskat edilebilmesi için

benzer bir prosedürün izlenmesi gerekir. Bu prosedürü anonim şirketlerdeki ıskat prosedüründen ayıran farklılık ise kooperatiflerde izlenen prosedürün sonunda bir yönetim kurulu kararına ihtiyaç olmadan ıskatın kendiliğinden gerçekleşmesidir. Buna karşılık Yargıtay, kooperatiflerde çıkarmanın kendiliğinden gerçekleşmeyeceğini, mütemerrit ortak hakkında çıkarma kararının alınması gerektiğine karar vermiştir ((11 HD 23.03.1978 tarih ve E. 923, K. 1454 sayılı kararı (YKD C.V, Sa.6, Haziran 1979, s. 833; **Eriş**, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, 3.Baskı, Ankara 2001, s. 583); 11 HD 13.02.1984 tarih ve E. 614, K. 711 sayılı kararı, 11 HD 20.03.1984 tarih ve E. 1472, K. 1607 sayılı kararı, 11 HD 28.02.1992 tarih ve E. 6174, K. 2611 sayılı kararı (**Çevik**, O. Nuri, Kooperatifler Kanunu, 6. Baskı, Ankara 2003, s. 379, 380); 11 HD 23.03.1978 tarih ve E. 923, K. 1454 sayılı kararı (**Kurtulan**, Ahmet, Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması, 5. Baskı, Ankara 2007, s. 252)). *Tekinalp* ise Kooperatifler Kanunu'nda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde ıskatın kendiliğinden gerçekleşeceğini, bu aşamadan sonra yönetim kurulu tarafından alınan kararın durumu tespit eden açıklayıcı nitelikte bir karar olduğu görüşündedir (**Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N.1848). Aksi yönde bkz. **Eriş**, Kooperatif, s. 580; **Kurtulan**, s. 244.

³⁵ “Yönetim kurulunca, TTK.nun 407, 408. maddeleri hükümlerince, ortaklara apel borçlarını ödemeleri için usulüne uygun tebligatların yapıldığı olduğu varsayılsa bile, TTK 407. maddesine göre vecibelerini yerine getirmeyen ortakların haklarından mahrum edilmeleri ve yerlerine başka ortaklar alınması, idare meclisinin itihaz edeceği bir kararla mümkün olabilecektir.” (11 HD. 27.12.1983 tarih ve E. 5531, K. 5921 sayılı kararı) (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2378; **Okçuoğlu**, Yavuz, Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım, Ankara 1991, s. 246 vd.).

³⁶ Buna karşılık kooperatiflerde sermayeye katılma borcunu veya diğer ödemeleri yerine getirmeyen ortağın, ortaklık hakları Kooperatifler Kanunu'nda belirtilen şartların gerçekleşmesiyle birlikte kendiliğinden sona erer (KoopK 27). Yani Kooperatifler Kanunu'na göre ıskat bir organın kararına gerek kalmaksızın kendiliğinden gerçekleşir (**Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 1844, 1845). Ancak bu sonucun ortaya çıkabilmesi için anonim şirketlerdeki ıskat prosedürüne benzer bir prosedürün izlenmesi gerekir. Bu prosedürü anonim şirketlerdeki ıskat prosedüründen ayıran farklılık ise kooperatiflerde izlenen prosedürün sonunda bir yönetim kurulu kararına ihtiyaç olmadan ıskatın kendiliğinden gerçekleşmesidir. Buna karşılık Yargıtay, kooperatiflerde çıkarmanın kendiliğinden gerçekleşmeyeceğini, mütemerrit ortak hakkında çıkarma

mutlaka yetkili organ tarafından bu yönde bir kararın alınmış olması gerekir³⁷. Eğer yetkili organ tarafından alınmış bir ıskat kararı yoksa pay sahibine ödeme için çağrı ve ihtarda bulunulması, pay sahibine ödeme için süre verilmesi ve pay sahibinin bu süre içerisinde ödeme yapmaması ıskat sonucunu doğurmaz.

Pay sahibinin sermaye koyma borcunu yerine getirmemesi halinde hangi müeyyidenin uygulanacağına yönetim kurulu karar verir³⁸. Bu nedenle ıskat prosedürünü uygulama ve ıskata karar verme yetkisi de yönetim kuruluna aittir³⁹. Temerrüde düşen pay sahibine ait payların ıskat edilebilmesi için

kararının alınması gerektiğine karar vermiştir ((11 HD 23.03.1978 tarih ve E. 923, K. 1454 sayılı kararı (YKD C.V, Sa.6, Haziran 1979, 833; **Eriş**, Kooperatif, s. 583); 11 HD 13.02.1984 tarih ve E. 614, K. 711 sayılı kararı, 11 HD 20.03.1984 tarih ve E. 1472, K. 1607 sayılı kararı, 11 HD 28.02.1992 tarih ve E. 6174, K. 2611 sayılı kararı (**Çevik**, Kooperatif, s. 379, 380); 11 HD 23.03.1978 tarih ve E. 923, K. 1454 sayılı kararı (**Kurtulan**, s. 252)). *Tekinalp* ise Kooperatifler Kanunu'nda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde ıskatın kendiliğinden gerçekleşeceğini, bu aşamadan sonra yönetim kurulu tarafından alınan kararın durumu tespit eden açıklayıcı nitelikte bir karar olduğu görüşündedir (**Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N.1848). Aksi yönde bkz. **Eriş**, Kooperatif, s. 580; **Kurtulan**, s. 244.

³⁷ “Yönetim kurulunca, TTK.nun 407, 408. maddeleri hükümlerince, ortaklara apel borçlarını ödemeleri için usulüne uygun tebligatların yapıldığı olduğu varsayılsa bile, TTK 407. maddesine göre vecibelerini yerine getirmeyen ortakların haklarından mahrum edilmeleri ve yerlerine başka ortaklar alınması, idare meclisinin ittihaz edeceği bir kararla mümkün olabilecektir.” (11 HD. 27.12.1983 tarih ve E. 5531, K. 5921 sayılı kararı) (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2378; **Okçuoğlu**, Yavuz, Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım, Ankara 1991, s. 246 vd.).

³⁸ 11 HD 23.05.1978 tarih ve E. 2636, K. 2693 sayılı kararı (**Başbuğoğlu**, s. 625). “407 ve 408 inci maddelerdeki müeyyideler şirket idare meclisine tanınmış salahiyyetlerden ibarettir” (YHGK 1.3.1967 tarih ve E. 1511, K. 133 sayılı kararı, AnBD Y.1967, Sa. 1, s. 501). “Ortağın, ortaklık haklarından mahrum edilmesi yönetim kurulu kararı ile olur” (11. HD 27.12.1983 tarih ve E. 5531, K. 5921 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2378; **Okçuoğlu**, s. 246 vd)).

³⁹ **Pennington**, s. 376; **Göle**, s. 117 dn 166; **İmregün**, AO, s. 221; **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 1056, 1060; **İmregün**, Ticaret Hukuku, s. 394; **Arslanlı**, s. 181 dn 15. “Iskat yetkisi yönetim kuruluna aittir” (11 HD 03.06.1982 tarih ve E. 2121, K. 2676 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2391). Yönetim kurulu, hem bu prosedüre başvururken hem de bu prosedürü uygularken şirketin menfaatleri doğrultusunda ve eşit işlem ilkesine uygun bir şekilde hareket etmelidir. İngiliz ve ABD hukuklarında ıskat müeyyidesinin uygulanabilmesi için yönetim kurulunun bu konuda açık bir şekilde

yönetim kurulunun pay sahibine verilen bir aylık sürenin sonunda toplanması ve ıskat kararı alması gerekir⁴⁰.

Pay sahibinin sermaye koyma borcunda temerrüde düşmesi neticesinde yönetim kurulu Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen müeyyideler içerisinde ıskatın uygulanması yolunu seçmişse, pay sahibi temerrüde konu olan paylar üzerindeki pay sahipliği sıfatını kaybeder. İskatın pay sahibi açısından başka olumsuz sonuçları da vardır. Ancak ıskat kararının bu sonuçları meydana getirebilmesi için kanunun emredici hükümlerine ve esas sözleşmeye uygun bir şekilde alınmış olması gerekir. Aksi halde ıskat kararının yokluğu, butlanı veya iptali söz konusu olabilir⁴¹. Yönetim kurulunun ıskata ilişkin kararının kanun veya esas sözleşmeye aykırı olması aynı zamanda yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna da sebep olur⁴². Haksız şekilde ıskata maruz kalan pay sahibi tazminat talebinde de bulunabilir⁴³.

Bir ıskat kararından bahsedebilmek için her şeyden önce kanuna ve esas sözleşmeye uygun şekilde alınmış bir yönetim kurulu kararına ihtiyaç vardır. Eğer ıskat kararı yönetim kurulu dışında bir başka organ veya kişi tarafından alınmışsa ıskat kararı yok hükmündedir. İskat kararı yönetim kurulu tarafından alınsa dahi kararın kanun ve esas sözleşme hükümlerine uygun olması gerekir. Bu nedenle yönetim kurulu toplantısına üyelerin tamamının çağrılmaması⁴⁴,

yetkilendirilmiş olması gerekir (**Morse**, s. 236; **Pennington**, s. 203; **Levy**, s. 468, 471). Buna karşılık Alman hukukunda yapılan çağrıya rağmen sermaye koyma borcunu yerine getirmeyen pay sahibi esas sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunmasa bile şirketten ıskat edilebilir. Zira Alman hukukunda yönetim kurulunun ıskat kararı alma yetkisi esas sözleşmeden değil kanundan kaynaklanmaktadır (**Levy**, s. 472).

⁴⁰ **Levy**, s. 469; **İmregün**, AO, s. 222.

⁴¹ Doktrinde bazı yazarlar ıskat kararının kanunun emredici hükümlerine aykırılık teşkil etmemesi durumunda bu karara karşı genel kurula itiraz edilebileceği görüşündedir. Bu yazarlara göre itiraz edilen kararın genel kurul tarafından onaylanması halinde, genel kurul kararının iptali de talep edilebilir (**Göle**, s. 115; **İmregün**, Oğuz, Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Toplantı ve Karar Yetersayıları ve Yönetim Kurulu Kararlarına Karşı Başvuru Yolları, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, C.I, İstanbul 2001, s. 292; **Ansay**, Tuğrul, Anonim Şirket İdare Meclisi Kararlarının İptali Meselesi, Batider, 1964, C. II, Sa. 3, s. 383; **Yılmaz**, s. 62).

⁴² **İmregün**, Yönetim Kurulu, s. 290; **İmregün**, AO, s. 163.

⁴³ **Levy**, s. 469; **Steiger** (Çev. Çağa), s. 197.

⁴⁴ Yönetim kurulu üyelerinin tamamı toplantıya çağrılmamış olsalar bile, toplantıya çağrılmayan üyeler sonradan alınan kararı imzalarlarsa yönetim kurulu kararının yokluğundan bahsedilmez (**İmregün**, Yönetim Kurulu, s. 289;

toplantı ve karar nisaplarına uyulmaması⁴⁵ alınan yönetim kurulu kararının yokluğu sonucunu doğurur⁴⁶. Yoklukla malul olan bir yönetim kurulu kararı hiçbir sonuç doğurmaz. Yönetim kurulu kararının yokluğunun tespiti ilgili olduğunu ispat eden herkes tarafından mahkemeden talep edilebilir⁴⁷.

İskat kararının geçerli olabilmesi için bu kararın yönetim kurulu tarafından kanunda belirtilen usul ve şekilde alınmış olması yeterli değildir. Ayrıca iskat kararının BK 19 ve 20 gereğince kanuna, kamu düzenine ve ahlaka aykırı olmaması da gerekir. Aksi halde iskat kararı batıl sayılır⁴⁸.

Özkorkut, Korkut, Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Kararlarının İptali, Ankara 1996, s. 92).

⁴⁵ “Beş kişilik yönetim kurulunda iki imza ile alınan karar TTK’nun 330. maddesine aykırı ve geçersizdir.” (11. HD 27.12.1983 tarih ve E. 5531, K. 5921 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2378; **Okçuoğlu**, s. 246 vd.)).

⁴⁶ **İmregün**, Yönetim Kurulu, s. 289; **Karahan**, Sami, Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Toplantı ve Karar Nisapları, Doç. Dr. Mehmet Somer’in Anısına Armağan, İstanbul 2006, s. 184; **İmregün**, AO, s. 162; **Çamoğlu** (Poroy/Tekinalp), N. 534; **Özkorkut**, s. 92; **Yılmaz**, s. 60. Bu konuda Bkz. 11 HD 13.05.1193 tarih ve E. 6736, K. 3457 sayılı kararı (**Çamoğlu** (Poroy/Tekinalp), N. 534). Yargıtay da iskatın şartları oluşmadan veya yönetim kurulu toplantı ve karar nisapları oluşmadan alınmış iskat kararlarını geçersiz saymaktadır (11 HD 17.12.1981 tarih ve E. 5383/K. 5479, 03.06.1982 tarih ve E.2121/K. 2676, 11.06.1990 tarih ve E.798/K.4612, 27.01.1992 tarih ve E. 5237/K.344 sayılı kararları) (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2381, 2390, 2391, 2394). Ancak Yargıtay üç kişilik bir yönetim kurulunun toplantı nisabını üç kişi olarak kabul etmekte, iki kişiyle toplanan yönetim kurulu kararını geçerli saymamaktadır (11 HD 11.06.1990 tarih ve E. 798, K. 4612 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2381)).

⁴⁷ **İmregün**, Yönetim Kurulu, s. 290; **İmregün**, AO, s. 162; **Çamoğlu** (Poroy/Tekinalp), N. 534. Bkz. 11 HD 26.01.1989 tarih ve E. 3414, K. 260 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr) Ancak yönetim kurulu kararı anonim şirketin iç ilişkisiyle ilgili olduğundan şirket alacaklılarının ve üçüncü kişilerin yönetim kurulu kararının yokluk veya butlanının tespitini dava edebilmeleri mümkün değildir. Aynı durum yönetim kurulu kararının iptalinin kabul edilmesi halinde de söz konusu olur. Bu takdirde de alacaklı ve üçüncü kişilerin iptal davası açabilmesi mümkün değildir. Bu kişiler sadece kararın uygulanması neticesinde bir zararları olmuşsa ancak bu zararlarının tazminini talep edebilirler (**İmregün**, AO, s. 164).

⁴⁸ **Arslanlı**, s. 182; **Çamoğlu** (Poroy/Tekinalp), N. 534; **Ansay**, Tuğrul, Anonim Ortaklıklar ve Mahkeme Uygulaması (1967-1969 Yıllarına Ait Mahkeme Kararları), AÜHF D C.XXVII, Y.1970, Sa. 1-2, s. 125, 126; **İmregün**, Yönetim

Yönetim kurulu kararlarının iptaline ilişkin bir hüküm ne Türk Ticaret Kanunu'nda ne de Tasarı'da yer almaktadır. Yönetim kurulu kararlarının genel kurul kararları gibi iptal edilip edilmeyeceği hususu doktrinde tartışmalıdır⁴⁹. Yönetim kurulu kararlarının iptal edilip edilemeyeceğine ilişkin Yargıtay'ın görüşü ise henüz kararlılık kazanmamıştır. Bir kısım Yargıtay kararlarında yönetim kurulu kararlarına karşı iptal davası açılmayacağı kabul edilmişken⁵⁰, Yargıtay'ın son zamanlarda verdiği kararlarda pay sahiplerinin doğrudan doğruya kişisel yararlarını ortadan kaldıran yönetim kurulu kararlarının mahkemeden iptalinin istenebileceğine, ıskat kararının da doğrudan doğruya şahsi menfaatleri ihlal eden bir karar olduğuna hükmedilmiştir⁵¹. Kanaatimizce

Kurulu, s. 290. Bu konuda bkz. TD 17.2.1968 tarih ve E. 2494 sayılı kararı (**İmregün**, AO, s. 163).

⁴⁹ İsviçre ve Alman hukuklarında da konu tartışmalıdır (**Moroğlu**, Erdoğan, Anonim Ortaklık Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, İstanbul 2004, s. 175, 176; **Ansay**, İptal, s. 371 vd.; **Karayalçın**, Yaşar, Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulunun Hangi Kararları Aleyhine Dava Açılabilir?, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu III, Ankara 1986, s. 246). Ancak her iki hukukta da yönetim kurulu kararlarının iptal edilemeyeceği görüşü daha ağır basmaktadır (**Ansay**, İptal, s. 374, 375).

⁵⁰ Bu konudaki Yargıtay kararları için bkz. **Moroğlu**, Hükümsüzlük, s. 178 dn 49.

⁵¹ “Anonim ortakların yönetim kurulu kararları aleyhine kural olarak iptal davası açılmaz. Ancak, bazı haller ve özellikle pay sahiplerinin kişisel haklarını ihlal eden yönetim kurulu kararları aleyhine iptal davası açılabilir”(11 HD 26.01.1989 tarih ve E. 3414, K. 260 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr). Aynı yönde kararlar için ayrıca bkz.11 HD 20.10.1986 tarih ve E. 4539, K. 5426 ve 13.05.2002 tarih ve E.968, K.4648 sayılı kararları (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2380, 2394). Ayrıca Yargıtay 11 HD 23.11.1982 tarih ve E. 4697, K. 4895 sayılı kararında yönetim kurulunun pay sahipliğinden ıskat kararını iptal eden yerel mahkeme kararını onamıştır (Karar metni için bkz. **Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2391). Bu karar doktrinde bazı yazarlarca eleştirilmiştir. **Karayalçın** bu kararda Yargıtay'ın davanın esasına girmeden “yönetim kurulu kararlarına karşı iptal davası açılmaz” gerekçesiyle yerel mahkeme kararının bozulması gerektiği fikrindedir. Yazara göre yönetim kurulunun ıskata ilişkin kararının iptali davası, TTK 381 anlamında bir iptal davası değildir. İskata ilişkin iptal davasının konusu, ıskat kararının kanuna aykırı olması ve ortaklıktan doğan kişisel hakkın ihlal edildiğinin tespiti ve ortaklık statüsünün devam ettiğine karar verilmesidir. Dolayısıyla burada teknik anlamda bir iptal davası söz konusu değildir (**Karayalçın**, Yönetim Kurulu, s. 266). Yargıtay bir başka kararında da ıskata ilişkin yönetim kurulu kararının iptali için dava açılabileceğine ve açılan davada TTK 381'de öngörülen 3 aylık hak düşürücü sürenin aranmayacağına ilişkin mahkeme kararını onamıştır (11 HD 27.03.1989

Türk Ticaret Kanunu'na göre yönetim kurulu kararlarının iptalinin talep edilmesi mümkün değildir. Yönetim kurulunu düzenleyen hükümler içerisinde yönetim kurulu kararlarının iptaline ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanunda düzenlenmeyen bir hususun genel kurul kararlarına ilişkin hükümlere kıyasla uygulanması doğru değildir.

III. İskatın Sonuçları

İskat sermaye koyma borcunun zamanında yerine getirilmemesinin bir müeyyidesi olmasına rağmen sonuçları itibarıyla bu konudaki diğer müeyyidelerden ayrılır. İskatın en önemli sonucu bu kararın uygulandığı paylar üzerindeki pay sahipliği sıfatını sona erdirmesidir. Sermaye koyma borcunda temerrüde düşülmesi halinde ıskat kararı alınmış olması temerrüde konu olan pay veya paylar üzerinde olumsuz bir etki yaratmaz. İskat kararına rağmen temerrüde konu olan paylar anonim şirketteki varlığını sürdürür⁵². Zira ıskat kararından etkilenen pay değil pay üzerindeki pay sahipliği sıfatıdır. İskat kararıyla birlikte artık temerrüde konu olan paylar üzerindeki pay sahipliği sıfatı sona ermekte ve bu paylar üzerindeki haklar geçici bir süre anonim şirkete geçmektedir⁵³. Bundan sonraki süreç içerisinde de söz konusu paylar yönetim

tarif ve E. 4963, K. 1937 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr)). İskat kararına karşı iptal davası açılabilceğini kabul eden başka Yargıtay kararları da vardır (11 HD 14.06.1985 tarih ve E. 2205, K. 2894 sayılı kararı (**Eriş**, Ticaret Şirketleri, s. 2392; **Karayalçın**, Yönetim Kurulu, s. 266)). Yargıtay bir kararında da kooperatiften haksız bir şekilde ihraç edilen pay sahibinin açmış olduğu iptal davasını kabul etmiştir (TD 07.10.1958 tarih ve E. 1696, K. 2321 sayılı kararı (**Ansay**, Tuğrul, Anonim Şirketler ve Tatbikat, AÜHFD, C. XVII, Y. 1960, Sa. 1-4, s. 330).

⁵² Aynı yönde bkz. **Baştuğ**, s. 8 dn 15; **Arslanlı**, s. 149, 184; **Göle**, s. 126; **Teoman**, s. 89.

⁵³ Anonim şirketin kendi paylarını iktisap etmesi kural olarak yasaktır. Ancak ıskat prosedürü sonucunda payların geçici olarak anonim şirkete geçmesi halinde bu yasak ihlal edilmiş olmaz (**Pennington**, s. 203; **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 835). Bu konuda payın sahipsiz hale geldiği (**İmregün**, AO, s. 222; **Moroğlu**, Erdoğan, Esas Sermaye Artırımı İçin Eski İştirak Taahhütlerinin Tamamen Ödenmiş Olması Şartı, Makaleler I, 2.Tıpkı Bası, İstanbul 2006, s. 46; **Teoman**, s. 90; **Değirmenci**, s. 64) ve pay üzerindeki mülkiyet hakkının pay başkasına devredilene kadar şekli olarak ıskat edilen pay sahibinde devam ettiği (**Tekinalp**, Ünal (Poroy, Reha /Çamoğlu, Ersin), Ortaklıklar Hukuku, C. I, 2.Bası, İstanbul 1975, s. 495; **Arslanlı**, Halil/**Domaniç**, Hayri, Ticaret Kanunu Şerhi, C.III, İstanbul 1989, s. 402) görüşleri de ileri sürülmüştür. Alman ve İsviçre doktrinindeki görüşler için bkz. **Arslanlı**, s. 184.

kurulu tarafından bir başkasına satılmaktadır. Yani ıskat prosedürü aynı zamanda pay sahipliği sıfatının el değiştirmesi sonucunu da doğurmaktadır.

İskat müeyyidesinin uygulanmasının sonuçlarından bir diğeri de pay sahibinin ilgili paylara ilişkin önceden yapmış olduğu ödemelerden yoksun bırakılmasıdır. Pay sahibinin yapmış olduğu kısmi ödemeler ile payın satışı sonucunda elde edilen miktar bakiye sermaye borcunun ödenmesi için kullanılır. Elde edilen miktar bakiye sermaye borcunu kapatmaya yetmezse mütemerrit pay sahibi bu miktardan sorumlu olmaya devam eder. Buna karşılık bakiye sermaye borcunun karşılanması dışında bir fazlalık mevcut olursa bu fazlalık TTK 466/2'ye göre kanuni yedek akçe olarak ayrılır⁵⁴. Mütemerrit pay sahibi, hiçbir hukukî sebebe dayanarak söz konusu fazlalığı talep edemez⁵⁵.

Yoksun bırakılma hali sadece yapılan kısmi ödemelere ilişkin değildir. Pay sahibi yapmış olduğu kısmi ödemelerden doğan haklarından da yoksun bırakılır. Pay sahibinin yapmış olduğu kısmi ödemelerden doğan en önemli hak, kâr payı hakkıdır. İskat müeyyidesinin uygulanmasıyla birlikte pay sahibinin şirketten kâr payı talep etme hakkı da ortadan kalkar.

Mütemerrit pay sahibine ıskat müeyyidesinin uygulanması, yönetim kurulu üyeliğini de sona erdirebilir. Buna göre ıskat edilen paylar, bir yönetim kurulu üyesine aitse ve bu üyenin anonim şirkette başka payı da bulunmuyorsa “*pay sahibi olma şartı*” kaybedildiğinden yönetim kurulu üyeliği de kendiliğinden sona erer⁵⁶. Ancak yönetim kurulu üyesinin ıskata maruz kalan

⁵⁴ Tasarı 519/2/b'ye göre “*İskat sebebiyle iptal edilen pay senetlerinin bedeli için ödenmiş olan tutardan, bunların yerine verilecek yeni senetlerin çıkarılma giderlerinin düşülmesinden sonra kalan kısmı*” kanuni yedek akçe olarak ayrılır. Burada TTK 466/2'den farklı olarak ortaya çıkan fazlalığın tamamı kanuni yedek akçe olarak ayrılmamakta, iptal edilen hisse senetlerinin yerine verilecek yeni senetlerin çıkarılma giderleri düşüldükten sonra kalan miktar kanuni yedek akçe olarak ayrılmaktadır.

⁵⁵ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 1073; **Göle**, s. 125; **Steiger** (Çev. Çağa) , s. 197; **Doğanay** , s. 1223; **Teoman** , s. 94. Ancak *Teoman*, ıskat edilen payları satın alan kişinin payların tüm itibari değerleri dışında varsa agio, gecikme faizi ve şirketin uğradığı diğer zararları ödemesi durumunda eski ortağa o zamana kadar yapmış olduğu ödemeleri iade etmemek konusunda haklı bir sebebin mevcut olmadığı görüşünü ileri sürmektedir (**Teoman** , s. 94).

⁵⁶ **Tekinalp** (Poroy/Çamoğlu), N. 549; **Göle**, s. 125 dn 204; **İmregün**, AO, s. 193; **Ansay**, AŞ, s. 102. Aksi görüşteki yazarlar için bkz. **Göle** 125 dn 204. Yönetim kurulu üyeliğinin sona erdiğine ilişkin olarak herhangi bir organın karar almasına gerek yoktur. Zira pay sahibi olma şartının kaybedilmesiyle birlikte yönetim kurulu üyeliği de kendiliğinden sona ermektedir.

paylar dışında başka pay veya payları varsa yönetim kurulu üyeliği devam eder⁵⁷.

İskat müeyyidesinin uygulanmış olması her zaman mütemerrit pay sahibinin sermaye koyma borcunun sona ermesi sonucunu doğurmayabilir. Sermaye koyma borcu payın itibari değerine göre hesaplanır. Anonim şirketlerde payın kural olarak itibari değerinden daha aşağı bir bedelle taahhüt edilmesi mümkün değildir⁵⁸ (TTK 286/1)⁵⁹. Ancak ıskat müeyyidesi sonucunda yönetim kurulu payı itibari değeriyle satmak zorunda değildir⁶⁰. Yönetim kurulu payı itibari değeriyle veya itibari değerinden daha düşük bir bedelle satabilir.

Payın itibari değerinden daha düşük bir bedelle satılmış olması halinde bakiye sermaye koyma borcunun kapanmaması mümkündür. Hatta payın itibari değeriyle veya itibari değerinden daha yüksek bir bedelle (agiolu pay) satılması halinde bile ıskata maruz kalan pay sahibinin borcu kapanmayabilir. Zira pay sahibinin temerrüde düşmesiyle birlikte bakiye sermaye koyma borcu dışında gecikme faizi, tazminat ve cezai şartın da anonim şirkete ödenmesi gerekebilir. Bu takdirde açık kalan kısım için mütemerrit pay sahibine başvurulur.

§3. HÂKİM PAY SAHİBİNİN ÇIKARMA (SATIN ALMA) HAKKI

İşletmelerin kendi bünyeleri dışındaki gelişiminin günümüzde daha çok anonim şirketlerin bir araya gelerek yeni yapılandırmalar oluşturmalarıyla gerçekleştiği görülmektedir⁶¹. Anonim şirketlerin bir araya gelerek yeni bir yapı oluşturmaları ya birleşme suretiyle ya da bir anonim şirketin diğerinin paylarını onu kontrol edebilecek bir düzeyde ele geçirmesiyle söz konusu olabilir⁶². Bir

⁵⁷ Ancak bu durum genel kurul tarafından yönetim kurulu üyesinin azledilmesi sonucunu doğurabilir.

⁵⁸ **Hannigan**, s. 563, 566; **Morse**, s. 141; **Pennington**, s. 167; **Ansay**, AŞ, s. 227.

⁵⁹ Tasarı 347/1.

⁶⁰ **Morse**, s. 237; **İmregün**, AO, , s. 222; **İmregün**, Ticaret Hukuku, s. 395; **Demaniç**, Anonim Şirket, s. 725; **Steiger** (Çev. Çağa) , s. 197.

⁶¹ **Karayalçın**, Yaşar, Anonim Ortaklıkta Çoğunluk Azınlık İlişkisi Bakımından Kontrol (Blok) Satışı ve Genel Alım Önerisi, Tandoğan'a Armağan, Ankara 1990, s. 352; **Aytaç**, Zühtü, Bağlı İşletmeler Hukuku ve Türk Hukukundaki Görünüm, Batider, Aralık 1976, C.VIII, Sa. 4, s. 101; **Boyacıoğlu**, Cumhuriyet, Konzern Kavramı, Ankara 2006, s. 47.

⁶² **Pennington**, s. 892; **Yasaman**, Hamdi, Anonim Ortaklıkların Birleşmesi, Ankara 1987, s. 1; **Karayalçın**, Yaşar, Muhasebe Hukuku, Ankara 1988, s. 159, 160; **Yasaman**, Hamdi, Şirketlerin Birleşme ve Bölünmeleri, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 695; **Aytaç**, s. 97, 98. Her iki yöntem arasındaki en önemli farklılık başka bir şirketin paylarının kontrolünün ele geçirilmesinde şirketlerin hukukî

Anonim Şirketlerde Ortaklıktan Çıkarılma

anonim şirketin paylarının tamamına yakının ele geçirilmesinden sonra hem hâkim pay sahibi hem de geride kalan pay sahiplerinden kaynaklanan menfaat ihtilafları ortaya çıkabilir.

Anonim şirketin paylarının ele geçirilmesinden sonra hâkim duruma gelen pay sahipleri, geride kalan pay sahiplerine çeşitli şekillerde baskı uygulayarak bunların elindeki payları da ele geçirmek isteyebilirler⁶³. Bir şirketin tamamına yakınının ele geçirilmesinden sonra ortaya çıkan menfaat ihtilafları sadece hâkim duruma gelen pay sahiplerinden kaynaklanmaz. Bir kimsenin anonim şirkette hâkim duruma gelmesinden sonra geride kalan ve küçük bir oranı temsil eden pay sahipleri artık şirketteki etkinliklerinin azalması ve şirketten beklentilerinin kalmamasından dolayı anonim şirketin işleyişini ve istikrarını sırf kendi menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla bozmaya çalışabilirler.

Ekonomik gelişmelere paralel olarak pay sahipleri arasındaki menfaat ihtilaflarının derinleşmesi, aralarında çıkma ve çıkarma haklarının da olduğu çeşitli çözüm yollarının anonim şirketler hukukunda da uygulanması zorunluluğunu doğurmuştur⁶⁴. Özellikle şirket topluluklarının artması

bağımsızlıklarını korumaları buna karşılık birleşmede birleşen şirket(ler)in hukukî bağımsızlıklarını kaybetmeleridir.

⁶³ **Hannigan**, s. 910.

⁶⁴ Buna benzer çözüm yolları tespit edilirken pek çok ülkenin kanun koyucusu bir taraftan sermaye piyasalarının en iyi şekilde işlerliğinin sağlanması diğer taraftan da azlık haklarının korunmasını konusunda çaba harcamışlardır. Zira modern şirketler hukukunun en önemli sorunlarından birisi piyasanın en iyi biçimde işlerliğinin sağlanması ile azlık haklarının korunması arasındaki dengenin sağlanmasıdır (**Elst**, Christoph Van Der/**Steen**, Lientje Van Den, Opportunities in The M&A Aftermarket: Squeezing Out and Selling Out, Financial Law Institute Working Paper Series WP 2006-12, Universiteit Gent, September 2006, s. 15; **Goo**, S. H., Minority Shareholders' Protection-A Study of Section 459 of The Companies Act 1985, London 1994, s. 2; **İmregün**, Oğuz Anonim Şirketlerde Azınlığın Himayesi, III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası Bildiriler-Tartışmalar, 13-18 Mayıs 1963, Ankara 1964, s. 173; **Doğanay**, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre, Anonim Şirketlerde, Azınlıkta Kalan Pay Sahiplerinin, Genel Kurul Kararlarını İptal Ettirebilmeleri Hali, İmran Öktem'e Armağan, Ankara 1970, s. 366). Ekonomik hayatın hızlı bir şekilde ilerlemesi, kanun koyucuları yeni düzenlemeler konusunda bir arayışa yöneltmekte, bu arayış da zaman zaman azlık haklarının ihlal edilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu ortam içerisinde kanun koyucular piyasanın menfaatleriyle azınlık menfaatleri arasında tercih yapmak zorunluluğunda da kalabilmektedir.

neticesinde hâkim şirket-bağlı şirket ilişkilerinde⁶⁵ ve birleşme işlemlerinde mevcut çözüm yollarıyla ortadan kaldırılamayan menfaat ihtilaflarının ortaya çıkması, anonim şirketler hukukunda ortaklıktan çıkarılma müessesesinin düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Bunun dışında pek çok ülkede ortada bir menfaat ihtilafı söz konusu olmasa bile şirketlerin etkin ve verimli bir şekilde varlıklarını sürdürebilmelerine imkân tanımak ve tek pay sahipliğinden kaynaklanan avantajlardan faydalanmak amacıyla da küçük pay sahiplerinin anonim şirketlerden çıkarılmalarına müsaade edilmektedir.

Çıkarma hakkı, bir şirketin sermaye ve/veya oy hakkının tamamına yakınının ele geçirilmesi sonrasında geride kalan pay sahiplerinin paylarını, onların iradesine bakılmaksızın hâkim pay sahibine devredilmesi sonucunu doğuran bir hak olarak tanımlanabilir⁶⁶. Çıkarma hakkı pek çok ülke hukukunda düzenlenmiş olmasına rağmen, bu hakkın kullanılma şartları konusunda bir yeknesaklığın olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bundan dolayı üye ülkelerdeki farklı düzenlemelerin uyumlaştırılması amacıyla AB düzeyinde bir

⁶⁵ Tasarı'ya göre;

“a) Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketinin, doğrudan veya dolaylı olarak;

1. Oy haklarının çoğunluğuna sahipse veya

2. Şirket sözleşmesi uyarınca, yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haizse veya

3. Kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte, oy haklarının çoğunluğunu oluşturuyorsa;

b) Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutabiliyorsa”

birinci şirket hâkim şirket diğeri ise bağlı şirket olarak adlandırılır (Tasarı 195/1).

⁶⁶ Çıkarma hakkının karşısında küçük pay sahiplerine tanınan çıkma hakkı yer alır. Çıkma hakkında da küçük pay sahipleri, hâkim pay sahiplerini kendi paylarını satın almaları konusunda zorlamaktadır (**Hannigan**, s. 914; **Report of the High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids (Winter Report)**, Brussels, 10 January 2002, s. 11, 54; **Çeker**, Mustafa, Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Pay Sahiplerinin Şirketten Çıkma Hakkı (Yargıtay 11.Hukuk Dairesi'nin Bir Kararı Münasebetiyle), *Batider*, C.XXIII, Sa.1, Y. 2005, s. 63, 64; **Elst/Steen**, s. 4, 10; **Goergen**, Marc/**Martynova**, Marina/**Renneboog**, Luc, Corporate Governance Convergence: Evidence From Takeover Regulation Reforms in Europe, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 21, No. 2, 2005, s. 252; **Burkart**, Mike/**Panunzi**, Fausto, Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process, *Law Working Paper N°*. 10/2003, June 2003, s. 18).

Direktif hazırlanmış ve üye ülkelerin mevzuatlarını Direktifteki hükümlerle uyumlu hale getirmeleri istenmiştir. Bu nedenle Direktifin 2004 yılında yürürlüğe girmesinden sonra üye ülkeler, Direktifte yer alan hükümlerin iç hukuklarında uygulanması konusunda çeşitli düzenlemeler yapmışlardır.

Pek çok ülke hukukunda ve AB düzeyinde bu hakka yer verilmesi Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın hazırlanmasında da göz önünde bulundurulmuş, azınlık pay sahiplerinin iki halde hâkim pay sahiplerinin talebiyle ortaklıktan çıkarılmasına müsaade edilmiştir. Tasarı'ya göre azınlık pay sahipleri haklarını kötüye kullanmaları durumunda veya birleşme işlemine karşı çıkmaları halinde şirketten çıkartılabilirler⁶⁷.

I. Hâkim Pay Sahibinin Çıkarma Hakkının Kullanılmasının Şartları

A. Bir Şirketin Tamamına Yakının Ele Geçirilmesi Halinde Çıkarma Hakkının Kullanılması

Hâkim pay sahiplerinin azınlığı şirketten çıkarma hakkına genellikle bir şirketin tamamına yakınının ele geçirilmesi halinde yer verilmektedir. Bu durumda hâkim pay sahibinin çıkarma hakkını kullanabilmesi için gerçekleşmesi gereken en önemli şart pay ve/veya oy çoğunluğu olarak şirketin tamamına yakınının (% 90-98) ele geçirilmesidir.

Direktife göre çıkma ve çıkarma hakkının kullanılabilmesi için hâkim pay sahipleri tarafından en az % 90'lık eşige ulaşılmış olması gerekir. Direktif üye ülkelere bu eşigi % 95'e kadar yükseltme imkânı tanımıştır (m. 15/2/son).

Çıkarma hakkının kullanılabilmesi için bazı ülkelerde eşigin sağlanması tek başına yeterli olmamakta ayrıca eşige kimin tarafından ulaşıldığı da önem taşımaktadır. Bu yöndeki düzenlemelerden birisi de Tasarı'da yer almaktadır. Tasarı'ya göre çıkarma hakkının kullanılabilmesi için eşigin mutlaka bir başka şirket tarafından aşılmış olması gerekir (m. 208). Buna karşılık Direktifte ve diğer ülkelerdeki düzenlemelerde bu yönde bir sınırlama mevcut değildir.

Çıkarma hakkının kullanılabilmesi için eşige hangi yolla ulaşıldığı da önemlidir. Zira çıkarma hakkı, bir kimsenin herhangi bir yolla şirketteki pay ve/veya oy hakkının büyük bir kısmını eline geçirmesi halinde uygulanabilecek bir düzenleme olarak ortaya çıkmamıştır. Bu konuda ilk düzenlemenin yapıldığı

⁶⁷ Tasarı'ya göre azınlık pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılabilecekleri haller bunlarla sınırlı değildir. Bunların dışında haklı sebeple fesih veya hâkimiyetin hukuka aykırı kullanılmasından dolayı denkleştirme davalarının açılmış olması halinde, mahkemelerin haklı sebeple fesih veya denkleştirme yerine davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına da karar verebilir. Bu çıkarma hallerini Tasarı'daki diğer düzenlemelerden ayıran husus, bu iki halde ortaklıktan çıkarmanın hâkim pay sahiplerinin talebiyle meydana gelmemiş olmasıdır.

İngiliz hukukunda da hâkim pay sahibinin çıkarma hakkı, eşiğe aleni pay alım teklifleri yoluyla ulaşılması halinde tanınmıştır⁶⁸. Daha sonra bu konuda düzenleme yapan ülkelerin çok büyük bir kısmında da bu hak, aleni pay alım teklifleriyle bağlantılı bir şekilde düzenlenmiştir. Mesela İsviçre ve İtalyan hukuklarında da çıkarma hakkının kullanılabilmesi için eşiğin mutlaka aleni pay alım teklifleri sonucunda aşılması şartı aranmaktadır⁶⁹. Direktifte de üye ülkelerden hâkim pay sahibinin çıkarma hakkına bütün pay sahiplerine yönelik olarak yapılan aleni pay alım teklifleriyle bağlantılı bir şekilde yer vermeleri istenmiştir (m. 15/1). Buna karşılık Tasarı'ya göre hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılabilmesi için eşiğin mutlaka aleni pay alım teklifi suretiyle aşılmış olması gerekmez. Eşiğin başka suretle aşıldığı durumlarda da çıkarma hakkının kullanılabilmesi mümkündür.

Hâkim pay sahiplerine azınlığı şirketten çıkarma hakkı tanınmasının en önemli amacı, şirketin tamamına yakınının ele geçirilmesinden sonra azınlık tehdidi altında kalmaksızın şirketin yönetilmesine imkân tanınmasıdır. Zira şirketin sermaye ve oy hakkı açısından tamamına yakın bir kısmının ele geçirilmesinden sonra geride kalan pay sahiplerinin çeşitli sebeplerle hâkim pay sahibine ve/veya şirkete zarar verecek davranışlar içerisinde bulunabilmeleri mümkündür⁷⁰. Hatta şirketin tamamına yakın bir kısmının ele geçirilmesinden

⁶⁸ **Manavgat**, Çağlar, Aleni Pay Alım Teklifi (Tender Offer-Takeover Bid), Ankara 1997, s. 127; **Kaya**, M. İsmail, Büyük Pay Sahiplerinin Azınlığı Ortaklıktan Çıkarma Hakkı (Squeeze-out Right), Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, Sa.1-2, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisinin Kuruluşunun 20. Yılına Armağan, Erzincan 2007, s. 318.

⁶⁹ **Enriques**, Luca, Enforcing Self-Dealing Constraints on Dominant Shareholders in Europe, Law and Economics Workshop (University of California, Berkeley), Year 2007, Paper 7, s. 29; **Davies**, Paul L., Takeovers in English and German Law, Editor; Payne, Jenifer, Portland 2002, s. 22 dn 46.

⁷⁰ **İmregün**, Oğuz, Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumi Heyet Kararlarından Doğan Menfaat İhtilafları ve Bunları Telif Çareleri, İstanbul 1962, s. 59; **Moroğlu**, Erdoğan, Anonim Ortaklıklarda Çoğunluk Pay Sahiplerinin Azınlık ve İmtiyazlı Pay Sahiplerine Karşı Korunması, Batider, 1994, C. XVII, Sa. 3, s. 47, 48; **Karayalçın**, Kontrol Satışı, s. 361, 364, 365; **Aydın**, Alihan, Anonim Ortaklıkta Çoğunluk Pay Sahiplerinin Azınlığa Karşı Korunması, Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s. 29, 49; **Helvacı**, Mehmet, Anonim Ortaklıkta Ticaret Kanunundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukukî Niteliği ve Tanımı, Prof. Dr. Oğuz İmregün'e Armağan, İstanbul 1998, s. 302, 303; **Arseven**, Haydar, Anonim Ortaklıklarda Genel Kurul Kararlarına Karşı Kötüniyetli Açılan İptal Davasının Müeyyideleri, Halil Arslanlının Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 279;

sonra ortaya çıkan yeni yapı içerisinde geride kalan pay sahiplerinin sadece ortaklık sıfatlarını devam ettirmeleri bile hâkim pay sahibi ve/veya şirket açısından çeşitli masraf ve risklere sebep olabilir⁷¹.

Direktifte ve diğer ülkelerdeki düzenlemelerde azınlığın varlığı bizatihi bir masraf ve risk tehdidi olarak görülmüş, bunun dışında azınlık pay sahiplerinin dürüstlük kuralına aykırı bir takım davranışlarda bulunmaları şartı aranmamıştır. Buna karşılık Tasarı'ya göre çıkarma hakkının kullanılabilmesi için sadece şirketin büyük bir kısmının ele geçirilmesi yeterli değildir. Bunun dışında azınlık pay sahiplerinin dürüstlük kuralına aykırı bir takım davranışlarla şirketin işleyişini kötü niyetli olarak engellemeleri de gerekmektedir (Tasarı 208)⁷².

Çıkarma hakkının kullanılabilmesi için belirlenen eşige ulaşılması ve azınlık pay sahiplerinin dürüstlük kuralına aykırı davranışlarla şirket işlerini engellemeleri tek başına yeterli değildir. Hâkim pay sahiplerinin çıkarma hakkının kullanılabilmesi için bunların yanında azınlık pay sahiplerine paylarının gerçek değerinin de ödenmesi gerekir.

Tasarı'ya göre azınlığa ödenecek olan bedel mahkeme tarafından payların borsa değerine, payların borsa değerinin bulunmaması halinde de bunların gerçek bilanço değerine veya genel kabul gören bir yöntemle göre belirlenir⁷³ (Tasarı 208, 202/2). Diğer ülkelerde ise hakim pay sahibinin çıkarma

Tekil, Fahiman, Anonim Şirketler Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1998, s. 46, 47; **Burkart/Panunzi**, s. 17.

⁷¹ **Burkart/Panunzi**, s. 17. Geride kalan pay sahiplerinin şirketteki varlıklarını sürdürmeleri her şeyden önce şirketteki ele geçirme öncesi alt yapının muhafaza edilmesi zorunluluğunu da beraberinde getirir. Bu nedenle hâkim pay sahipleri ele geçirme sonrasında da ele geçirme öncesinde söz konusu olan genel kurulun toplantıya çağırılması, pay sahiplerinin bilgilendirilmesine vb. hususlara ilişkin alt yapıyı muhafaza etmekten kaynaklanan masraflara katlanmak zorunda kalırlar. Bu masrafların dışında azlık haklarının kullanılması ihtimali de hâkim pay sahipleri açısından bir risk olarak ortaya çıkabilir.

⁷² Hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılabilmesi açısından aranan bu şart, ortağı çıkararak birleşme prosedürü açısından aranmamaktadır. Ortağı çıkararak birleşme prosedüründe genel kurulda % 90 oranında bir çoğunluk sağlanmışsa pay sahiplerinin sadece birleşme kararına muhalefet etmiş olmaları çıkarma kararı verilebilmesi açısından yeterlidir. Ayrıca bu pay sahiplerinin dürüstlük kuralına aykırı davranıp davranmamaları herhangi bir önem taşımamaktadır.

⁷³ TTK 418/4'de de payların gerçek değerinin belirlenmesi konusunda benzer bir yöntem tercih edilmiştir. Buna göre miras, karı-koca mallarının idaresine ait hükümler veya cebri icra yoluyla elde edilmiş hisse senetlerinin satın alınması

hakkı aleni pay alım teklifleriyle bağlantılı bir şekilde düzenlendiğinden azımlık pay sahiplerine ödenecek bedel konusunda da genellikle aleni pay alım teklifinde belirlenen değer esas alınmaktadır⁷⁴.

Tasarı 208'de azınlığa ödenecek pay bedellerinin türü konusunda açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak hükümdeki payların borsa veya gerçek değeriyle satın alınacağı şeklindeki ifadede yapılacak ödemenin nakit olacağı şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Bu nedenle İngiliz hukukunun aksine pay sahiplerine yapılacak olan ödemenin hâkim pay sahibinin bir başka şirketteki payları veya tahvilleri vasıtasıyla yapılması mümkün değildir⁷⁵.

B. Birleşme Halinde Çıkarma Hakkının Kullanılması

Ekonomik yoğunlaşmalar bir şirketin pay ve oy haklarının onu kontrol edecek düzeyde ele geçirilmesi dışında şirketlerin birleşmesiyle de gerçekleşebilir⁷⁶. Birleşme, şirketleri olduğu kadar her iki şirketin özellikle de birleşen şirketin ortaklarını da yakından ilgilendirir. Devrolunan veya devralan şirketin ortakları arasında ortaya çıkan yeni durumu benimsemeyen veya birleşme şartlarını tatmin edici bulmayan kişiler olabilir. Bu düşüncede olan

konusunda şirkete ve ortaklara bir öncelik hakkı tanınmış, bu kişilerin söz konusu hisse senetlerini borsa değeri, borsa değerinin bulunmaması halinde de gerçek değeri üzerinden satın alabilecekleri düzenlenmiştir.

⁷⁴ **Winter Report**, s. 57. Aleni pay alım teklifinde önerilen miktar genellikle payların borsa fiyatından daha yüksek olmaktadır (**Morse**, s. 673).

⁷⁵ Anonim şirketlerde çıkartılan pay sahibinin şirkete bakiye sermaye borcu olması durumunda payın ödenmeyen kısmının yapılacak olan ödemeden düşülmesi gerekir. Mesela çıkartılan pay sahibi şirkete 50 pay taahhüt etmiş fakat 25 paya karşılık gelen kısmını şirkete getirmişse getirilmeyen payların itibari değerlerinin ödenecek olan miktardan düşülmesi gerekir. Zira böyle bir durumda payı devralan hâkim pay sahibi de ödenmeyen sermaye borcundan sorumlu tutulabilir. Burada payın itibari değerinin ödenecek olan miktardan düşülmesi yerine 25 paylık kısma hiç ödeme yapılmaması da bir çözüm yolu olarak düşünülebilir. Ancak bu durum çıkartılan pay sahibinin aleyhine sonuç doğurabilir. Özellikle şirketin mali durumunun iyi olması halinde şirket paylarının değeri itibari değerinden çok üzerinde olabilir. Bu durumda çıkartılan pay sahibi sermaye koyma borcundan payların itibari değeriyle sorumlu olmasına rağmen ikinci çözüm yolunun benimsenmesi halinde sermaye koyma borcundan daha fazla bir kayba uğrayabilir.

⁷⁶ **Yasaman**, Birleşme, s. 1, 151; **Karayalçın**, Yaşar, Ticaret Hukuku: II. Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1973, s. 216. Ekonomik gücün merkezileşmesinde birleşmelerin (ve devralmaların) rolü oldukça büyüktür (**Topçuoğlu**, Metin, Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukukî Sonuçları, Ankara 2001, s. 63).

ortakların varlığı, birleşme işleminin gerçekleşmesinde çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalınmasına da yol açabilir⁷⁷.

Birleşme işlemi sonrasında muhalif bir ortak grubunun varlığı şirket varlıklarının kullanımı, yönetimi ve finansmanını tamamen elde edememesinden kaynaklanan çeşitli zararlara yol açabilir. Birleşme sonrasında böyle bir durumla karşı karşıya kalınması birleşmeden beklenen potansiyel faydaların (sinerji) azalmasına yol açabilir⁷⁸.

Birleşme işlemine karşı çıkan ortaklardan kaynaklanan bu tür olumsuzluklar, bazı durumlarda ortaklığın devamlılığı ilkesinin uygulanmasına istisnalar getirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle pek çok ülke hukukunda bazı şartların gerçekleşmesi halinde birleşme işlemine karşı çıkan ortaklara şirketten çıkma diğer ortaklara da bu ortakları şirketten çıkarma hakkı tanınmıştır⁷⁹.

Birleşme işlemine karşı çıkan pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasına ilişkin düzenleme Tasarı'da da yer almıştır. Tasarı 141'e göre birleşme

⁷⁷ **Boyacıoğlu**, s. 269.

⁷⁸ Azınlıkta kalan pay sahiplerinin varlığından kaynaklanan masraf ve riskler, şirket birleşmelerine olan talebi de azaltmaktadır (**Aslan**, Ayşegül, Hâkim Ortağın Azınlık Paylarını Satın Alma Hakkı (Squeeze-out Right), Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara 2005, s. 6).

⁷⁹ Birleşmeye karşı çıkan pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasına ilişkin düzenleme AB'nin şirketlere ilişkin 2. Yönergesinde yer almamaktadır. Ancak Yönerge'de bu konuda bir düzenleme yapılmaması bu konuda üye ülkelere düzenleme yapma imkânı tanıdığı şeklinde yorumlanmaktadır (Tasarı 141 Gerekçesi). Çıkarma hakkı pek çok ülkede tam hâkimiyetin sağlanmış olması halinde tanınmışken bazı ülkelerde birleşme işlemi sonrasında da bu hakka yer verilmiştir. Mesela, Avusturya hukukunda hâkim pay sahiplerinin çıkarma hakkına sadece belirli şartların altında ve kanunlara uygun grup içi birleşmelerde izin verilmektedir (**Elt/Steen**, s. 16; **Kaya**, s. 323). Bu birleşme prosedürünün dışında bir pay sahibinin paylarının isteği dışında ele geçirilmesi mümkün değildir. Ancak Direktifin uygulanmaya başlanmasından sonra Avusturya hukukunda da başka ortaklıktan çıkarılma hallerine yer verilmesi gerekecektir. Alman, Fransız ve İspanya hukuklarında da teklif sahibine payların tamamını ele geçirme imkânı tanıyan birleşme prosedürlerine yer verilmiştir (**Public Takeovers in Europe: Freshfields Bruckhaus Deringer**, Summer 2006, s. 6, 7). İsviçre hukukunda ise Birleşme, Bölünme Nevi Değiştirme ve Malvarlığı Devirleri Hakkındaki Kanun (FusG) m. 8'e göre birleşme sözleşmesinde pay sahiplerine ortaklık hakkı ile pay bedeli arasında bir seçim yapma hakkı tanınabileceği gibi bu pay sahiplerine pay bedellerinin ödenmesi de (çıkarma) kararlaştırılabilir (**Boyacıoğlu**, s. 275).

sözleşmesiyle ortaklara devralan şirkette pay ve ortaklık haklarının iktisabı ile şirketten çıkma arasında bir seçim yapma hakkı tanınabileceği gibi pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına da karar verilebilir⁸⁰. Pay sahiplerinin ortaklıktan çıkartılabilmesi için şirket içi huzuru bozmaları veya şirkette devamlı olarak sorun çıkartmaları gerekir.

Tasarı 141/2’de Tasarı 208’deki ortaklıktan çıkarılma prosedüründe olduğu gibi hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının sebepsiz bir şekilde kullanılması arzu edilmemiş ancak bu husus madde metninde açık bir şekilde ifade edilememiştir. Kanaatimizce Tasarı 141/2’nin mevcut haline göre birleşme sırasında bazı pay sahiplerinin hiçbir sebep gösterilmeksizin dahi şirketten çıkartılabilmesi mümkündür. Oysa gerekçeden de anlaşıldığı gibi Tasarı’yı hazırlayanların bu yönde bir amacı bulunmamaktadır. Bu nedenle gerekçede ifade edilen hususlara madde metninde de açık bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir.

Birleşme işlemine karşı çıkan ortakların şirketten çıkartılabilmesi için gerçekleşmesi gereken ikinci şart birleşme sözleşmesinde bu konuda bir hüküm bulunmasıdır. Zira birleşme işleminde ortaklıktan çıkarılma, bir şirketin tamamına yakının ele geçirilmesi halinde söz konusu olan çıkarma hakkından farklı olarak kanundan değil birleşme kararını alan ortakların iradesinden kaynaklanır⁸¹. Birleşme sözleşmesinde sadece bazı ortaklara ayrılma akçesi ödeneceğine ilişkin bir hükmün bulunması yeterli değildir. Ayrıca çıkarılmak istenen ortakların ismen de belirtilmeleri gerekir⁸².

Birleşme sözleşmesiyle şirketten çıkartılan ortaklara ayrılma akçesinin ödenmesi, ortağı çıkararak birleşme prosedürünün en önemli şartlarından birisidir⁸³. Şirketten çıkartılan ortaklara ödenecek olan ayrılma akçesinin mutlaka devrolunan şirket paylarının gerçek değerini yansıtması gerekir. Tasarı 141’de ayrılma akçesinin türü konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak madde gerekçesinde ayrılma akçesi olarak nakit dışında kalan başka değerlerin de verilebileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle ortağı çıkararak birleşme prosedüründe bir şirketin tamamına yakının ele geçirilmesi halinde söz konusu olan çıkarma hakkından farklı olarak ödenecek olan bedelin (ayrılma

⁸⁰ Bu konuda ayrıca bkz. Tasarı 136/3.

⁸¹ Büyük çoğunluğa tanınan bu hak da kaynağını kanundan almaktadır. Ancak tam hâkimiyet halinde söz konusu olan çıkarmadan farklı olarak burada büyük çoğunluğa mutlak bir talep hakkı tanınmamakta, çıkarma hakkının kullanılması birleşme sözleşmesinde bu yönde bir hüküm bulunması şartına bağlanmaktadır.

⁸² Tasarı 141/2 gerekçesi.

⁸³ Hatta birleşme esnasında büyük çoğunluğa bazı ortakları şirketten çıkarma hakkı tanıyan Tasarı 141’in madde başlığı da “*ayrılma akçesi*”dir.

akçesinin) mutlaka para cinsinden belirlenmesi zorunlu değildir⁸⁴. Ortaklıktan çıkarılmak istenen pay sahiplerine ayrılma akçesi olarak bir miktar para verilebileceği gibi bir başka şirketin payı veya diğer bir menkul kıymeti de verilebilir⁸⁵.

II. Çıkarma Hakkının Kullanılmasının Sonuçları

Çıkarma hakkının kullanılmasının en önemli sonucu anonim şirket üzerinde bir veya birden fazla kişinin tam hâkimiyet kurmalarıdır. Zira hâkim pay sahiplerinin çıkarma haklarını kullanmalarıyla birlikte anonim şirket tamamen hâkim pay sahipleri ve onlarla birlikte hareket eden kişilere ait hale gelmektedir.

Tasarı'ya göre hâkim pay sahiplerinin çıkarma hakkının kullanılması diğer ülkelerdeki düzenlemelerin aksine tam hâkimiyetle sonuçlanmayabilir. Zira Tasarı'daki düzenlemelere göre azınlık pay sahiplerinin şirketten çıkartılabilmesi için şirket işlerini engellemeleri, dürüstlük kuralına aykırı davranışları, birleşme işlemine karşı çıkmaları vb. davranışlarda bulunmaları gerekir. Dolayısıyla Tasarı'ya göre ancak bu şekilde hareket eden pay sahibi veya pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılması talebiyle mahkemeye veya genel kurula başvurulabilir. Bu şekilde hareket etmeyen pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılması mümkün değildir. Bu nedenle Tasarı'ya göre azınlık pay sahiplerinin tamamının burada belirtilen davranışlarda bulunmaması halinde çıkarma hakkının kullanılması tam hâkimiyetle sonuçlanmayabilir.

Tasarı açısından bakıldığında hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılmasının en önemli sonucu anonim şirketlerde ekonomik yoğunlaşmalardan bir başka ifadeyle bir şirketin paylarının ele geçirilmesi veya başka bir şirketle birleşmesinden kaynaklanan menfaat ihtilaflarını çözüme kavuşturmasıdır.

Hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılmasının tam hâkimiyet dışında da bazı sonuçları vardır. Hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılması anonim şirketin "*tip içinde sınıf değiştirme*"yle⁸⁶ de

⁸⁴ Buna karşılık Avusturya hukukunda pay bedellerinin mutlaka nakit olarak belirlenmesi gerekir (**Public Takeovers in Europe**, s. 7).

⁸⁵ Tasarı 141 Gereği. ABD hukukunda da ortağı çıkararak birleşme prosedüründe, çıkartılan ortaklara nakit para veya hâkim pay sahibinin payları verilebilir. Hatta azınlık pay sahiplerine tahvil veya paraya çevrilebilir imtiyazlı (tercihli) hisse senedi (redeemable preferred stock) verilebilmesi de mümkündür (**Subramanian**, Guhan, Fixing Freezeouts, Harvard John M. Olin Center for Law, Economics, and Business, Discussion Paper No. 501, 12/2004, s. 1, 3 dn 12).

⁸⁶ "*Tip içinde sınıf değiştirme*" konusuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Tekinalp**, Ünal, AO Tipi İçinde Sınıf Değiştirme-Kayıtlı Sermaye Sisteminde Çıkarılan

sonuçlanabilir. Bir başka ifadeyle çıkarma hakkının kullanılması halka açık bir anonim şirketin kapalı hale gelmesini de sağlayabilir. Ancak halka açık bir anonim şirketin kapalı hale gelmesinin şartları Türk hukuku ile başta ABD hukuku olmak üzere diğer pek çok ülke hukukunda farklı şekillerde düzenlenmiştir. Zira halka açık anonim şirket kavramı bu ülkelerde farklı şeyleri ifade etmektedir. Mesela ABD hukukunda halka açık anonim şirket kavramı hisse senetlerini halka arz etmiş olan ve hisse senetleri ilgili borsada işlem gören anonim şirketi ifade etmektedir⁸⁷. Buna karşılık Türk hukukunda bir şirketin halka açık anonim şirket haline gelmesi için hisse senetlerinin borsada işlem görmesi zorunlu olmayıp, hisse senetlerinin halka arz edilmesi veya arz edilmiş sayılması bu açıdan yeterli olmaktadır (SerPK 3/g).

Ş4. HAKLI SEBEPLE FESİH VE DENKLEŞTİRME DAVALARI NETİCESİNDE AZINLIĞIN ORTAKLIKTAN ÇIKARILMASI

Haklı sebeple fesih, pek çok sürekli ilişkide söz konusu olan bir müessesedir. Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda da anonim şirket dışında kalan diğer şirket türlerinde haklı sebeple fesih müessesesine yer verilmiştir⁸⁸. Buna karşılık kaynak İsviçre Borçlar Kanunu'nda haklı sebepler dolayısıyla şirketin feshinin talep edilmesi, anonim şirketlerde bir azlık hakkı olarak düzenlenmiş olmasına rağmen (m. 736/4) bu hüküm Türk Ticaret Kanunu'na alınmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nda anonim şirketlerde haklı sebeple feshin düzenlenmemiş olması, bu müessesenin anonim şirketlerde uygulanıp uygulanmayacağı konusunda farklı görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. Doktrinde bu tartışmalar sürerken Türk Ticaret Kanunu Tasarısı hazırlanmış ve Tasarı'da anonim şirketlerin haklı sebeple feshine de yer verilmiştir.

Anonim şirketin haklı sebepler dolayısıyla feshi hem kapalı hem de halka açık anonim şirketlerde çoğunluk pay sahiplerinin zarar görmesine sebep olabilir. Özellikle kapalı nitelikteki anonim şirketlerde çoğunluk, şirketin devam etmesiyle elde edebileceği menfaatlerden kolay kolay vazgeçemez. Buna karşılık halka açık anonim şirketlerin çoğunluk pay sahiplerine sağladığı imkânlar kapalı anonim şirketlerle kıyaslanamayacak derecede fazladır. Bu

Sermayenin Tescilinin Hukukî Niteliği, Batider, Aralık 1993, C.19, Sa. 1, s. 103-140.

⁸⁷ **Tunçay**, Merzuke, Halka Açık Anonim Şirketlerin Kapalı Hale Dönüşmesi (Going Private), Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü, Ankara 2003, s. 41.

⁸⁸ Bu konuda bkz. BK 535/1/7, TTK 187, 267, 549.

nedenle halka açık bir şirketin feshi, çoğunluk pay sahiplerinin kapalı anonim şirketlere nazaran çok daha fazla zarar görmesine sebep olabilir⁸⁹.

Anonim şirketlerin haklı sebeple feshi, ortaklıktan çıkarılma konusuyla da yakından ilgilidir. Zira Tasarı 531 ile bir taraftan haklı sebeple feshe imkân tanınmış diğer taraftan da mahkemeler fesih sonucunun ortaya çıkabileceği hallerde feshe engel olmak için aralarında pay sahipliğinden çıkarmanın da bulunduğu çeşitli çözüm yollarını uygulama yetkisi tanınmıştır.

Haklı sebeple fesih davaları dışında hakim şirket-bağlı şirket ilişkisi içerisinde söz konusu olan denkleştirme davalarında da mahkemelere davacı pay sahiplerini ortaklıktan çıkarma imkanı tanınmıştır. Anonim şirketlerde menfaat ihtilafları çoğunluğu oluşturan pay sahipleriyle azınlık pay sahipleri arasında gerçekleşebileceği gibi çoğunluğu oluşturan hâkim şirket ile bağlı şirketin azınlıkta kalan pay sahipleri arasında da gerçekleşebilir. Bir şirketin bir başka şirket üzerinde hâkimiyet tesis etmesi, geride kalan pay sahiplerinin menfaatlerinin dikkate alınmayacağı anlamına gelmez. Bir başka ifadeyle hâkim şirketin bağlı şirket üzerindeki hâkimiyetini hukuka uygun bir şekilde kullanması gerekir. Aksi halde bağlı şirketin ve bağlı şirket pay sahiplerinin hâkimiyetin hukuka aykırı kullanılmasından dolayı zarara uğramaları mümkündür. Hâkim şirketin, bağlı şirketin pay sahiplerinin uğramış olduğu bu zararı karşılaması gerekir. Aksi halde bağlı şirketin pay sahipleri mahkemeye başvurarak bu zararlarının tazmin ettirilmesini talep edebilirler. Denkleştirme davası olarak adlandırılan bu dava sonucunda da haklı sebeple fesih davasında olduğu gibi mahkemenin aralarında davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasının da bulunduğu duruma uygun düşen çeşitli çözüm yollarının uygulanmasına karar verilebilmesi mümkündür. Haklı sebeple fesih davasına ilişkin Tasarı 531'deki düzenlemeden farklı olarak denkleştirme davasında ortaklıktan çıkarılmaya karar verilebilmesi için pay sahipleri arasındaki ihtilafın mutlaka ekonomik yoğunlaşmalardan kaynaklanmış olması gerekir.

Tasarı 202'deki düzenlemede Tasarı 531'deki düzenlemenin aksine şirketin feshedilmesi tehlikesi mevcut değildir. Tasarı 202'de yer alan denkleştirme davasıyla pay sahipleri sadece hâkimiyetin hukuka aykırı kullanılmasından dolayı uğradıkları zararı talep etmektedirler. Böyle bir davada davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına (paylarının hâkim şirket tarafından satın alınmasına) karar vermek menfaat ihtilaflarının çözümü konusunda amaca elverişli bir yöntem değildir. Zira burada haklı sebeple fesih davasından farklı olarak davacı pay sahiplerinin şirketle aralarındaki ortaklık ilişkisini sona erdirmeye konusunda bir talepleri bulunmamaktadır. denkleştirme

⁸⁹ **Tekinalp, Ünal**, Türk Ticaret Kanunu'ndaki Boşluk: Anonim Ortaklığın Önemli Sebeplerle Feshi, Çoğunluk Gücünün Kötüye Kullanılmasına Karşı Etkili Bir Araç, İktisat ve Maliye Dergisi, Kasım 1974, s. 323.

davasını açan pay sahiplerinin şirketten çıkma gibi bir düşünceleri varsa Tasarı 202/2'de düzenlenen çıkma hakkını kullanarak bu düşüncelerini gerçekleştirebilirler. Bunun dışında bu pay sahiplerinin kanunda belirtilen oranı sağlama ve haklı sebeplerin bulunması şartıyla Tasarı 531'de düzenlenen haklı sebeple fesih davası açma yoluna da başvurabilmeleri mümkündür.

Tasarı 202/1/b'de de belirtildiği gibi mahkemenin denkleştirme davası sonucunda uygulayabileceği çözüm yollarının duruma uygun düşmesi ve kabul edilebilir olması gerekmektedir. Oysa denkleştirme davası sonucunda davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılması herşeyden önce davacı pay sahipleri tarafından bile kabul edilebilecek bir husus değildir. Ayrıca söz konusu çözüm yolunun duruma uygun düştüğü de söylenemez.

I. Ortaklıktan Çıkarma Kararının Şartları

A. Haklı Sebeple Fesih Davasında Ortaklıktan Çıkarılmaya Karar Verilmesinin Şartları

Tasarı 531'e göre pay sahiplerinin şirketten çıkartılabilmeleri için bir takım şartların gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlardan en önemlisi bir haklı sebeple fesih davasının açılmış olmasıdır. Haklı sebeple fesih davası dışında bağımsız bir davayla, bir takım haklı sebepler ileri sürülerek pay sahiplerinin şirketten çıkmaları veya çıkarılmaları mümkün değildir.

Azlık pay sahiplerinin şirketten çıkartılabilmeleri için haklı sebeple fesih davasının açılmış olması yeterli değildir. Mahkemenin ortaklıktan çıkarma kararı verebilmesi için azlık tarafından ileri sürülen sebeplerin haklı olması ve bu sebeplerin şirketin feshini gerektirecek nitelikte olması gerekir. Haklı bir sebebin bulunmadığı veya haklı sebebin şirketin feshini gerektirecek nitelikte olmadığı hallerde ortaklıktan çıkarma kararı verilemez. Bir sebebin şirketin feshini gerektirebilmesi için artık bu sebeplere dayanılmasının azlık açısından açık bir şekilde imkânsız hale gelmesi ve şirketin devamını sağlayan unsurların ortadan kalkmış olması gerekir⁹⁰.

Mahkemenin şirketin feshi yerine azlığın ortaklıktan çıkarılmasına karar verebilmesi için ekonomik ve sosyal açıdan şirketin devam etmesinde fayda görmüş olması gerekir. Çoğunluğun azlığın ortaklıktan çıkarılacağı beklentisiyle azlığı haklı sebeple fesih davası açma konusunda tazyik ettiği durumlarda da ortaklıktan çıkarma yerine şirketin feshine karar verilmesi daha isabetli bir çözüm olur.

Haklı sebeple fesih davası sonucunda davacı pay sahiplerinin şirketten çıkartılabilmeleri için mahkemenin diğer yollarla haklı sebep teşkil eden hususa bir çözüm bulamamış olması gerekir. Mesela menfaat ihtilafı, genel kurul

⁹⁰ **Steiger** (Çev. Çağa) , s. 396; **Sümer**, Ayşe, Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, İstanbul 1991, s. 73.

kararının iptali, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu vb. yollara müracaat edilerek çözülebiliyorsa haklı sebeple feshe veya pay sahibinin ortaklıktan çıkarılmasına karar verilemez⁹¹.

Mahkemenin fesih ve çıkarma dışında ne tür kararlar verebileceği hususu zamanla doktrin ve mahkeme kararlarıyla şekillenecektir. İsviçre doktrininde haklı sebeple fesih davasında mahkemenin azlığın ortaklıktan çıkarılmasının dışında kâr dağıtma zorunluluğunu karara bağlayabileceği, yeni bir pay sahibinin şirkete alınmasını uygun bulabileceği, muhalif pay sahibini

⁹¹ Aynı yönde bkz. **Arslanlı/Domaniç**, s. 748. Pay sahiplerinin genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırarak veya şirket konusunun değiştirilmesine yahut pay sınıflarına ilişkin hakların değiştirilmesine ilişkin kararlara karşı çıkarak menfaat ihtilaflarına çözüm bulabileceği durumlarda haklı sebeple fesih yoluna başvurulamaz (**Hannigan**, s. 448; **Arslanlı/Domaniç**, s. 748).

İngiliz hukukunda da mahkemeler, haklı sebeple fesih davalarında talepte bulunan kişilere uygulanacak alternatif çözüm yollarının bulunması halinde fesih talebini reddetmektedir. Bu konuda uygulanabilecek alternatif çözüm yollarından birisi de fesih talebinde bulunan ortakların paylarının esas sözleşmede düzenlenen bir prosedürle veya diğer pay sahipleri tarafından yapılacak olan bir ele geçirme teklifiyle satın alınarak bu pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasıdır (**Hannigan**, s. 440). Aynı durum ABD hukukunda da söz konusudur. ABD’de bazı eyaletlerde şirketin feshi davalarında mahkemelere duruma en uygun düşen çözüm yolunu uygulama yetkisi verilmiştir. Bu kapsamda mahkemeler, azınlık paylarının satın alınmasına veya diğer çözüm yollarına başvururken sadece klasik bir takım gerekçeleri değil azınlık pay sahiplerini olumsuz yönde etkileyen diğer hususları da dikkate almaktadır (**Utset**, Manuel A., A Theory of Self-Control Problems and Incomplete Contracting: The Case of Shareholder Contracts, UTAH Law Review, No.4, 2003, s. 1346; **American Bar Association**: Managing Closely Held Corporations: A Legal Guidebook (Paperback), May 25, 2003, s. 48; **Moll**, Douglas K., “Shareholder Oppression and “Fair Value”: of Discounts, Dates, and Dastardly Deeds in the Close Corporation,” 54, Duke Law Journal, 2004, s. 303). İsviçre hukukunda da mahkemelere fesih yerine halin icabına ve tarafların beklentilerine uygun başka çözüm yollarını uygulama yetkisi verilmiştir (**Yıldız**, Şükrü, TTK Tasarısına Göre Anonim Şirketin Haklı Sebeplerle Feshi, Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Reyegan Kender' e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 1196 dn 3).

Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, limited şirketlerde de TTK 549/4’e göre haklı sebeple fesih davası açılmış olması halinde mahkemenin şirketin feshine karar vermeden önce diğer çözüm yollarını da değerlendirip, şirketten çıkma ve çıkarmayla ihtilafa çözüm bulunması halinde fesih talebini reddedebileceğini ileri sürmektedirler (**Poroy/Tekinalp/Çamoğlu**, N. 1678a).

yönetim kuruluna aldirabileceği veya kısmi tasfiyeye hükmedilebileceği kabul edilmektedir⁹². ABD hukukunda da mahkemeler çoğunluğun azınlık üzerinde baskı oluşturduğu durumlarda fesih dışındaki bir takım çarelere başvurma konusunda yetkilendirilmiştir⁹³. Bu çerçevede mahkemeler azınlık paylarının satın alınması veya şirkete geçici yönetici atanması gibi çeşitli çözüm yollarına da başvurabilirler⁹⁴. Mahkemelerin uygulayabileceği bu alternatif çözüm yolları ABD hukukunda her geçen gün genişlemekte buna karşılık şirketin feshine karar verilmesi daha az başvuru bir yol haline gelmektedir⁹⁵.

Bütün bu şartların gerçekleşmesi halinde mahkeme davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkartılmasına karar verebilir. Ancak mahkemenin davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkartılması yönündeki bu kararı, bu pay sahiplerine karşı uygulanan bir müeyyide niteliğinde değildir. Bu sebeple davacı pay sahiplerinin şirketten çıkartılabilmesi için bu pay sahiplerine ait payların bedellerinin tam olarak ödenmesi gerekir. Çıkarılan pay sahiplerine yapılacak ödemenin mutlaka payların gerçek değerini yansıtmaması gerekir.

Tasarı'da çıkartılan pay sahiplerine paylarının gerçek değeri üzerinden bir ödeme yapılması düzenlenmiş olmasına rağmen bu ödemenin kimin

⁹² Tasarı 531 Gereçesi. Ayrıca bkz. **Akın**, M.Yusuf, Şirketler Hukukunda ve Özellikle Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Borcu, İstanbul 2002, s. 230. İngiliz hukukunda mahkemeler, haklı sebeple fesih talebinde bulunan pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına karar verebileceği gibi, haklı sebebin ortaya çıkmasına sebep olan pay sahiplerinin paylarını davacılara satmalarına da karar verebilir (**Hannigan**, s. 430).

⁹³ Azınlık üzerinde baskı oluşturan davranışlar karşısında Oregon Yüksek Mahkemesi'nin fesih dışında uyguladığı alternatif çözüm yolları konusunda bkz. **Moll**, Fair Value, s. 308 dn 55.

⁹⁴ Bu çerçevede bazı eyalet kanunlarında (Massachusetts) mahkemelere, kapalı nitelikteki anonim şirketlerdeki menfaat ihtilaflarının çözümü için pay sahipleri açısından şahıs şirketlerindeki benzer bir özen ve sadakat yükümlülüğü düzenleme yetkisi verilmiştir (**Utset**, s. 1346; **Dammann**, Jens/ **Schündeln**, Matthias, The Incorporation Choices of Privately Held Corporations, The University of Texas School of Law, Law and Economics Research Paper No. 114, December 2007, s. 17). Alman mahkemeleri de özellikle hâkim durumdaki pay sahiplerinin diğer pay sahiplerine karşı sadakat yükümlülükleri bulunduğu ilişkin kararlar vermişlerdir. Bu konudaki kararlar için bkz. **Enriques**, s. 16 dn 44.

⁹⁵ **Moll**, Douglas K., Minority Oppression & The Limited Liability Company: Learning (Or Not) From Close Corporation History, Wake Forest Law Review, Vol. 40, 2005, s. 893, 894; **American Bar Association**, s. 47; **Utset**, s. 1346; **Moll**, Fair Value, s. 303, 304.

tarafından ve ne şekilde yapılacağı konusunda herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bir başka ifadeyle çıkartılan pay sahiplerine paylarının gerçek değerinin şirket tarafından mı yoksa şirkette kalan diğer pay sahipleri tarafından mı yapılacağı hususu Tasarı'da düzenlenmemiştir. Ancak Tasarı 531 gerekçesinde bu konu üzerinde durulmuş, bu hususların yargı kararları ve doktrindeki görüşlerle belirleneceği ifade edilmiştir⁹⁶. Bu nedenle haklı sebeple fesih davası sonucunda davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasına karar veren mahkeme çıkartılan pay sahiplerine ait payların gerçek değerlerinin kimin tarafından ve nasıl ödeneceğine de kararında yer vermesi gerekir⁹⁷. Mahkeme haklı sebeplerin niteliğine ve bu haklı sebeplerin ortaya çıkmasındaki tarafların katkısına göre payların şirket veya diğer pay sahipleri tarafından satın alınmasına karar verebilir.

Payların gerçek değerinin nakit olarak mı yoksa bir başka şekilde mi ödeneceğine de mahkeme karar verecektir. Mahkeme bu konudaki kararını verirken, ödemeyi kimin yapacağı, ödemeyi yapacak kişi veya şirketin ödeme gücü, şirket sermayesi veya aktiflerinin durumunu vb. hususları göz önünde bulundurarak karar vermelidir.

B. Denkleştirme Davasında Ortaklıktan Çıkarılmaya Karar Verilmesinin Şartları

Haklı sebeple fesih davalarında olduğu gibi denkleştirme davalarında da mahkemelere taraflar arasındaki menfaat ihtilaflarına çözüm bulmak amacıyla diğer çözüm yollarından sonuç alınamaması halinde, davacı pay sahiplerinin paylarının diğer tarafça satın alınmasına (davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına) karar verme yetkisi tanınmıştır. Bağlı şirketin pay sahiplerinin denkleştirme davası açabilmeleri için hâkim şirketin hakimiyetini hukuka aykırı

⁹⁶ “...Davacıya paranın kimin tarafından ve nasıl ödeneceği, bu payları geçici olarak şirketin iktisap edip edemeyeceği yargı kararlarına ve öğretideki görüşlere göre belirlenecektir.”(Madde gerekçesi). Buna karşılık Çamoğlu, burada çıkartılan pay sahiplerine pay bedellerinin şirket tarafından ödeneceğini, Tasarı 379/1’de yer alan hükmün bu maksatla Tasarı’ya alındığını ifade etmektedir (Çamoğlu, Ersin, Anonim Ortaklığın Haklı Sebeple Feshi, Prof.Dr.Yavuz Alangoya için Armağan, İstanbul 2007, s. 684).

⁹⁷ İngiliz hukukunda da payların kimin tarafından satın alınacağı açık bir şekilde düzenlenmemiştir. Ancak İngiliz hukukunda bu konuda bilinçli olarak bir boşluk yaratılmamış, payların kimin tarafından satın alınacağına mahkeme tarafından karar verileceği düzenlenmiştir. CA 2006 m. 996’ya göre mahkeme haklı sebeple fesih yerine talepte bulunan pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılması kanaatine ulaşmışsa kararında bu ortaklara ait payların diğer ortaklar veya şirket tarafından alınmasına karar verecektir. Eğer mahkeme payların şirket tarafından alınmasına karar vermişse bu durum şirket sermayesinin azaltılması yoluyla gerçekleşecektir.

bir biçimde kullanarak bağlı şirketi kayba uğratması ve bu kaybın hâkim şirket tarafından karşılanmamış olması gerekir.

Hâkim şirket, bağlı şirket üzerindeki hâkimiyetine dayanarak bağlı şirketi çeşitli hukukî işlemleri yapmaya, maddi bir takım fiilleri yerine getirmeye veya önemli bir takım kararları almaya yöneltebilir⁹⁸. Ancak söz konusu hukukî işlem, maddi fiil ve kararların bağlı şirketi kayba uğrattığı nitelikte olmaması gerekir. Hukuka aykırılık ancak bu hukukî işlemlerin bağlı şirketin kaybına sebep olması ve bu hukukî işlem ve kararların alınmasında haklı bir sebebin bulunmaması halinde söz konusu olabilir⁹⁹.

Hâkim şirketin denkleştirme davasıyla karşı karşıya kalmamak için bağlı şirketin hâkimiyetin hukuka aykırı kullanılmasından kaynaklanan kayıplarını ilgili faaliyet yılı içerisinde fiilen denkleştirmesi veya engeç faaliyet yılı sonuna kadar bağlı şirkete kayba denk değerde bir talep hakkı tanınması gerekir. Tasarı'daki bu düzenlemeyle hâkim şirkete o faaliyet yılı içerisinde denkleştirilmek veya bağlı şirkete denk bir talep hakkı tanınmak şartıyla bağlı şirketi kayba uğrattığı hukukî işlem, maddi fiil ve kararları alabilme imkânı tanınmıştır. Bu nedenle bağlı şirketin pay sahiplerine ve alacaklılara, hâkim şirketin kaybı denkleştirebileceği bu dönemde denkleştirme davası açma hakkı tanınmamıştır.

Denkleştirme davasını açma hakkı bağlı şirketin pay sahiplerine ve alacaklılarına tanınmıştır. Buna karşılık bağlı şirketin denkleştirme davası açabilmesi mümkün değildir. Bağlı şirketin yöneticilerinin işlerini kaybetme endişesiyle denkleştirme davasını dürüst bir şekilde yürütemeyecekleri göz önüne alınarak, bağlı şirkete denkleştirme davası açma hakkı tanınmamıştır¹⁰⁰. Denkleştirme davası açabilmek için pay sahiplerinin belirli bir orana ulaşmaları (azlık oluşturmaları) şartı aranmamıştır.

Denkleştirme davası açma hakkı bağlı şirketin pay sahipleri ve alacaklılarına tanınmış olsa da dava sonucunda tazminata hükmedilmesi halinde, tazminat bağlı şirkete ödenir (Tasarı 202/1/e, 555/1). Ancak mahkeme davacı pay sahiplerinin paylarının hâkim şirket tarafından satın alınması veya alacaklıların alacaklarının teminat altına alınması gibi doğrudan doğruya pay sahipleri ve/veya alacaklıları ilgilendiren çözüm yollarının uygulanmasına da karar verebilir.

⁹⁸ Bağlı şirketin bu tür davranışlarda bulunmaya zorlanması bağlı şirketteki oy gücünün kullanılması şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi çeşitli baskı uygulamalarıyla da gerçekleştirilebilir (Madde Gerekçesi).

⁹⁹ Madde Gerekçesi.

¹⁰⁰ Bağlı şirkete denkleştirme davası açma hakkının tanınmamasının diğer bir sebebi de bağlı şirketle hâkim şirketin karşı karşıya gelmesinin arzu edilmemesidir (Madde Gerekçesi).

Tasarı 202/1/b’de düzenlenen denkleştirme davasının konusu, bağlı şirketin zararının giderilmesidir. Ancak bu davalarda mahkemelere bağlı şirketin zararının giderilmesi amacını aşan çeşitli çözüm yollarını uygulama yetkisi verilmiştir. Amacı bağlı şirketin zararlarının tazmini olan böylesi bir davada mahkemelere bu derece ağır sonuçları olabilecek çözüm yollarına başvurma imkânının tanınması doğru değildir.

Şüphesiz hâkim şirketle bağlı şirket pay sahipleri arasında bağlı şirketin kayba uğratılmasından kaynaklanan bütün menfaat ihtilaflarının, bağlı şirketin zararının tazmin edilmesi suretiyle ortadan kaldırılması mümkün olmayabilir. Ancak Tasarı’da bu tür durumlarda uygulanmak üzere zaten özel bir takım çözüm yolları düzenlenmiştir. Bunun dışında burada zararın tazmini dışında başka çözüm yollarının da uygulanması arzu ediliyorsa, mahkemelere oldukça geniş bir takdir hakkı tanınması yerine bu çözüm yollarının ismen sayılmasının daha doğru olacağını düşünmekteyiz. Mesela denkleştirme davalarında bağlı şirketin zararının tazmininin dışında (veya yanında) mahkemenin pay sahiplerine şirketten çıkma imkanı tanınması veya alacaklıların alacaklarının hâkim şirket tarafından teminat altına alınması gibi çözüm yollarının da uygulanabileceği madde metninde düzenlenebilir.

Denkleştirme davalarında davacı pay sahiplerinin paylarının hâkim şirket tarafından satın alınmasına karar verilmesi halinde payların hâkim şirket tarafından varsa en az borsa değeriyle, böyle bir değer bulunmuyorsa veya borsa değeri hakkaniyete uygun düşmüyorsa, gerçek değerle veya genel kabul gören bir değerle satın alınması gerekir. Tasarı 202/2’de yer alan bu düzenlemeye göre payların değeri mahkeme kararına en yakın tarihteki veriler esas alınarak belirlenir.

II. Mahkemenin Ortaklıktan Çıkarma Kararı Vermesinin Sonuçları

Haklı sebeple fesih ve denkleştirme davası sonucunda ortaklıktan çıkarılma kararının verilmiş olması çoğunluk dışında kalan pay sahiplerinin tamamının ortaklıktan çıkarılması sonucunu doğurmaz. Tasarı 531 ve 202, menfaat ihtilaflarının çözümü konusunda mahkemeye oldukça geniş bir yetki vermektedir. Bu yetki çerçevesinde, mahkemenin haklı sebeple fesih veya denkleştirme davası açan davacılar arasında yer almayan fakat çoğunluk gücünün kötüye kullanılmasından zarar gören diğer pay sahiplerinin de ortaklıktan çıkarılmasına karar verip veremeyeceği sorusu akla gelebilir. Kanaatimizce bu soruyu olumlu olarak cevaplamak gerekir. Zira Tasarı 531 ve 202’de her ne kadar “...davacı pay sahiplerinin şirketten çıkartılmalarına...” şeklinde bir ifade yer alsada bu ifadenin devamında “veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir” denilmektedir. Bu nedenle haklı sebeple fesih ve denkleştirme davası sonucunda dava açmayan diğer pay sahiplerinin de ortaklıktan çıkarılmasına karar verilebilir. Zira burada zaten fesih veya denkleştirme davası açan pay sahiplerinin de ortaklıktan çıkarılma yönünde

bir talep ve iradeleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla menfaat ihtilafının çözümü açısından zorunlu olmasına rağmen sırf haklı sebeple fesih veya denkleştirme davası açan pay sahipleri arasında yer almamaları gerekçe gösterilerek diğer pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmamaları doğru bir yaklaşım olmaz. Zaten Tasarı 531 ve 202'nin amacı azlık pay sahiplerinin korunmasıdır. Bu korumanın içerisine hem fesih ve denkleştirme davası açan hem de açmayan pay sahipleri girer. Ayrıca fesih veya denkleştirme davası açan pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarından sonra çoğunluk gücünün kötüye kullanılması tehlikesiyle baş başa kalan azınlık pay sahiplerinin varlığı, diğer pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına rağmen menfaat ihtilaflarının devam edeceğini gösterir. Bu durum ise ortaklıktan çıkarma kararıyla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmemesi sonucunu doğurur. Zira ortaklıktan çıkarma müessesesinin anonim şirketler hukukundaki düzenleniş amacı menfaat ihtilaflarını çözüme kavuşturulmasıdır.

Haklı sebeple fesih davası sonucunda ortaklıktan çıkarma kararı verilmiş olmasının önemli bir sonucu da şirketin feshi tehlikesinin ortadan kalkmasıdır. Bu sayede hem azlık hem de diğer menfaat sahipleri açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek tasfiye aşamasına da geçilmemekte, tasfiyeden kaynaklanabilecek değer kayıpları da engellenmektedir. Böylece ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir olgu olan anonim şirketlerin sorunlarından arındırılmış bir şekilde faaliyetlerine devam etmeleri sağlanmaktadır.

SONUÇ

Türk Ticaret Kanunu'na göre anonim şirketlerde ortaklıktan çıkarılma sonucunu doğurabilecek tek hal, sermaye koyma borcunu yerine getirmeyen ortağa ıskat müeyyidesinin uygulanmasıdır. Ancak ıskat müeyyidesinin çıkarma sonucunu doğurabilmesi için bu müeyyidenin uygulanması neticesinde mütemerrit pay sahibinin anonim şirkette başka payının kalmaması gerekir. Bunun dışında bir başka sebeple bir ortağın anonim şirketten çıkarılabilmesi mümkün değildir. Anonim şirket esas sözleşmelerine de ortaklıktan çıkarılmaya ilişkin hükümler konulamaz.

Anonim şirketler hukukunda ıskat sadece sermaye koyma borcunun yerine getirilmemesi halinde uygulanabilecek bir müeyyidedir. Bu nedenle agionun veya ikincil (tali) yükümlülüklerin yerine getirilmemiş olması sebebiyle ıskatın uygulanabilmesi mümkün değildir. Zira ıskatın amacı esas sermayenin temini ve korunmasıdır.

İskatın en önemli sonucu uygulandığı paylar üzerindeki pay sahipliği sıfatını sona erdirmesidir. Ancak ıskat her zaman ortaklıktan çıkarılma sonucunu doğurmaz. İskatın uygulandığı pay sahibinin ıskat edilen paylar dışında şirkette başka payları varsa bu paylar ıskattan etkilenmeyeceğinden ıskata maruz kalan pay sahibinin ortaklık sıfatı devam eder. Buna karşılık bir pay sahibinin sahip olduğu bütün paylara ıskat müeyyidesinin uygulanması halinde ıskatla birlikte ortaklık sıfatı da sona erer.

Sermaye koyma borcunun yerine getirilmemiş olması halinde yönetim kurulunun başvurabileceği tek yol ıskat değildir. Yönetim kurulu bu durumda ıskatın dışında icra takibi veya ifa davası yollarına da başvurabilir. Ancak ıskatla birlikte icra takibi yapılması veya ifa davası açılması mümkün değildir. Yönetim kurulu diğer yollara ancak ıskat usulünü bırakarak başvurabilir. Buna karşılık ıskatla birlikte gecikme faizi, cezai şart veya tazminat talebinde de bulunulabilir.

İskata ilişkin hükümlere Tasarı'da da yer verilmiştir. Ancak Tasarı'daki düzenleme birkaç değişikliğin dışında Türk Ticaret Kanunu'ndaki düzenlemelerin aynısıdır. Türk Ticaret Kanunu'nda boşluk bulunan ve doktrinde farklı şekilde yorumlanan pek çok konu Tasarı'da açıklığa kavuşturulamamıştır.

Bu çalışmada incelenen diğer bir ortaklıktan çıkarılma hali de hâkim pay sahibinin çıkarma hakkıdır. Bu ortaklıktan çıkarılma hali, AB hukukundaki düzenlemeler temel alınarak Tasarı'ya alınmıştır. Ancak AB hukukundaki düzenlemelerle Tasarı'daki düzenlemeler karşılaştırıldığında bazı önemli konularda farklılıkların olduğu görülmektedir.

Tasarı ile AB hukukundaki düzenlemeler arasındaki en önemli farklılık, hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının düzenleniş amacı noktasında karşımıza çıkar. Zira AB hukukunda bu hak ekonomik yoğunlaşmaların desteklenmesi amacıyla tanınmıştır. Buna karşılık Tasarı'da bu hakka, özellikle ekonomik yoğunlaşmalarla ortaya çıkan menfaat ihtilaflarının çözümlenmesi amacıyla yer verilmiştir. Bu nedenle Tasarı'da AB hukukundaki düzenlemelerden farklı olarak azınlık pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılabilmeleri için dürüstlük kuralına aykırı olarak şirketin işleyişine engel olmaları şartı da aranmıştır. Ancak bu şartın aranması hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının uygulama alanını oldukça daraltmıştır. Bu haliyle Tasarı'daki hâkim pay sahibinin çıkarma hakkına ilişkin düzenleme ekonomik yoğunlaşmaların desteklenmesi ile menfaat ihtilaflarının çözümlenmesi amacı arasında sıkışıp kalmıştır. Kanaatimizce kanun koyucu buradaki amacını açık bir şekilde ortaya koymalı, önceliğin ekonomik yoğunlaşmaların desteklenmesine verilmesi halinde şirket işleyişinin engellenmesi şartından vazgeçilmelidir. Buna karşılık önceliğin menfaat ihtilaflarının çözümlenmesine verilmesi halinde ise çıkarma hakkının kullanılması için ulaşılmaması gereken eşiğin düşürülmesi yoluna gidilmelidir. Zira bu haliyle Tasarı'daki düzenleme ne ekonomik yoğunlaşmaların desteklenmesine ne de menfaat ihtilaflarının çözümüne hizmet edecek niteliktedir.

Bu konuda Tasarı'daki diğer bir farklılık da hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının diğer ülkelerde başarıyla sonuçlanmış bir aleni pay alım teklifiyle bağlantılı bir şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen Tasarı'da bu hakkın aleni pay alım tekliflerinden bağımsız bir şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Kanaatimizce Tasarı'daki yaklaşım son derece isabetlidir.

Anonim şirketin paylarında bağlam bulunması halinde hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılmasında çeşitli sorunlarla karşılaşılabilir. Bu

nedenle Direktifte üye ülkelerden esas sözleşmelerine bağlamın aleni pay alım teklifi sürecinde uygulanmayacağına ilişkin hüküm koymaları istenmiştir. İsviçre hukukunda da bağlamın uygulanmasını engellemek amacıyla azınlığa ait paylar itfa edilmekte hâkim pay sahibine yeni çıkarılan paylar verilmektedir. Buna karşılık Tasarı'da bu konuda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak bağlamdan kaynaklanabilecek sorunların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla Tasarı'da da bu konuda bir düzenlemeye yer verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Tasarı'ya ya bağlamın azınlık paylarının mahkeme veya genel kurul kararıyla hâkim pay sahiplerine geçtiği durumlarda uygulanmayacağına ilişkin bir hüküm konulmalı ya da Tasarı'da İsviçre hukukunda ve Sermaye Piyasası Tasarısı Taslağı'nda olduğu gibi azınlık paylarının itfa edilmesi ve hâkim pay sahiplerine yeni çıkartılacak payların verilmesine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmelidir.

Bunun dışında Tasarı'da hâkim pay sahibinin çıkarma hakkının kullanılması halinde azınlığa ödenecek bedelin teminat altına alınmasına ilişkin bir düzenlemeye de yer verilmemiştir. Oysa bu durum azınlık pay sahipleri açısından son derece önemlidir. Bu nedenle Tasarı'da da Alman hukukunda olduğu gibi hâkim pay sahiplerine mutlaka bu konuda bir banka garantisi sağlama yükümlülüğü getirilmeli veya azınlık paylarının hâkim pay sahibine geçmesinin ancak pay bedellerinin mahkemeye veya mahkemenin göstereceği yere yatırılmasıyla gerçekleşeceği konusunda bir düzenleme yapılmalıdır.

Bir şirketin tamamına yakınının ele geçirilmesi halinde söz konusu olan hâkim pay sahibinin çıkarma hakkında (Tasarı 208) olduğu gibi ortağı çıkararak birleşme prosedüründe de (Tasarı 141) kanun koyucunun ekonomik yoğunlaşmaların desteklenmesine mi yoksa menfaat ihtilaflarının çözümüne mi öncelik tanıdığı açık bir şekilde ortaya konulamamıştır. Ortağı çıkararak birleşme prosedürü de diğer ülkelerdeki düzenlemeler temel alınarak Tasarı'ya alınmış olmasına rağmen burada da diğer ülkelerden farklı düzenlemelere yer verilmiştir. Bu çerçevede hâkim pay sahibinin çıkarma hakkında olduğu gibi ortağı çıkararak birleşme prosedüründe de azınlığın bir takım olumsuz davranışlarda bulunması şartı aranmıştır. Ancak Tasarı 141'de bu husus açık bir şekilde ifade edilmemiş sadece madde gerekçesinde bu yönde ifadeler yer verilmiştir. Söz konusu durum, uygulamada çeşitli sıkıntılara sebep olabilecek niteliktedir. Bu nedenle ortağı çıkararak birleşme prosedürü içerisinde azınlığın olumsuz bir takım davranışlarda bulunması şartının aranıp aranmayacağı tereddüde yer vermeyecek şekilde düzenlenmelidir.

Tasarı'da haklı sebeple fesih davası içerisinde ortaklıktan çıkarılmaya ilişkin bir düzenlemeye de yer verilmiştir. Haklı sebeple fesih davası sonucunda azlığın ortaklıktan çıkarılabilmesi için bu kararın anonim şirketteki menfaat ihtilaflarını ortadan kaldırabilecek nitelikte olması gerekir. Bunun dışında haklı sebep teşkil edecek hususun mutlaka çoğunluk gücünün kötüye kullanılmasına ilişkin olması gerekir. Ancak bu husus Tasarı 531'de açık bir şekilde

düzenlenmemiştir. Bundan dolayı Tasarı 531'deki mevcut düzenlemeye göre çoğunluk pay sahiplerinin bu davayı açabilmeleri mümkündür. Ancak haklı sebeple feshin düzenleniş amacı azınlık haklarının korunmasıdır. Bu sebeple haklı sebebin çoğunluk gücünün kötüye kullanılmasına ilişkin olması konusunda Tasarı metninde bir değişiklik yapılması oldukça isabetli olacaktır.

Tasarı'daki ortaklıktan çıkarma konusundaki son düzenlemeye, hâkim şirket-bağlı şirket ilişkisi içerisinde yer verilmiştir. Tasarı 202'de düzenlenen bu ortaklıktan çıkarma hali de haklı sebeple fesih davası sonucunda söz konusu olan ortaklıktan çıkarma haliyle büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır. Her iki durumda da çoğunluk pay sahiplerinin veya hâkim şirketin haklarını kötüye kullanması durumunda bundan zarar gören pay sahipleri mahkemeye başvurmakta, mahkeme de duruma uygun düşen bir başka çözüm yolu bulamaması halinde davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmasına karar vermektedir. Ancak Tasarı 202'deki düzenlemede Tasarı 531'deki düzenlemenin aksine şirketin feshedilmesi tehlikesi mevcut değildir. Tasarı 202'de yer alan denkleştirme davasıyla pay sahipleri sadece hâkimiyetin hukuka aykırı kullanılmasından dolayı uğradıkları zararı talep etmektedirler. Böyle bir davada davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına (paylarının hâkim şirket tarafından satın alınmasına) karar vermek menfaat ihtilaflarının çözümü konusunda amaca elverişli bir yöntem değildir. Zira burada haklı sebeple fesih davasından farklı olarak davacı pay sahiplerinin şirketle aralarındaki ortaklık ilişkisini sona erdirmeye konusunda bir talepleri bulunmamaktadır. Bunun dışında haklı sebeple fesih davalarında davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılmalarına şirketin feshine engel olmak amacıyla karar verilmektedir. Oysa denkleştirme davasında böyle bir durum söz konusu değildir. Kaldı ki denkleştirme davasını açan pay sahiplerinin şirketten çıkma gibi bir düşünceleri varsa Tasarı 202/2'de düzenlenen çıkma hakkını kullanarak bu düşüncelerini gerçekleştirebilirler. Ayrıca bu pay sahiplerinin kanunda belirtilen oranı sağlama ve haklı sebeplerin bulunması şartıyla Tasarı 531'de düzenlenen haklı sebeple fesih davası açma yoluna da başvurabilmeleri mümkündür.

Tasarı 202/1/b'de de belirtildiği gibi mahkemenin denkleştirme davası sonucunda uygulayabileceği çözüm yollarının duruma uygun düşmesi ve kabul edilebilir olması gerekmektedir. Oysa denkleştirme davası sonucunda davacı pay sahiplerinin ortaklıktan çıkarılması herşeyden önce davacı pay sahipleri tarafından bile kabul edilebilecek bir husus değildir. Ayrıca söz konusu çözüm yolunun duruma uygun düşüğü de söylenemez. Bu sebeple Tasarı 202 ile mahkemelere verilen son derece geniş takdir yetkisinin Tasarı'nın kanunlaşması aşamasında kaldırılması gerektiği kanaatindeyiz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akın, M. Yusuf Şirketler Hukukunda ve Özellikle Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Borcu, İstanbul 2002.

- Akkanat, Halil** Adi Ortaklıkta “Haklı Sebep İhraç” Mümkün Müdür?, İÜHFİM, C. LXII, Sa. 1-2, Y. 2004, s. 333-349.
- Ansay, Tuğrul** Anonim Şirketler Hukuku, 6. Baskı, Ankara 1982 (AŞ).
- Ansay, Tuğrul** Anonim Şirket İdare Meclisi Kararlarının İptali Meselesi, Batider, 1964, C. II, Sa. 3, s. 371-383 (İptal).
- Ansay, Tuğrul** Anonim Şirketler ve Tatbikat, AÜHFİD C. XVII, Y. 1960, Sa. 1-4, s. 327-349 (Tatbikat).
- Arseven, Haydar** Anonim Ortaklıklarda Genel Kurul Kararlarına Karşı Kötüniyetli Açılan İptal Davasının Müeyyideleri, Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 277-287.
- Arslanlı, Halil** Anonim Şirketler, I, İstanbul 1959.
- Arslanlı, Halil/ Domaniç, Hayri** Ticaret Kanunu Şerhi, C.III, İstanbul 1989.
- Aslan, Ayşegül** Hâkim Ortağın Azınlık Paylarını Satın Alma Hakkı (Squeeze-out Right), Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara 2005.
- Aydın, Alihan** Anonim Ortaklıkta Çoğunluk Pay Sahiplerinin Azınlığa Karşı Korunması, Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s. 29-51.
- Aytaç, Zühtü** Bağlı İşletmeler Hukuku ve Türk Hukukundaki Görünüm, Batider, Aralık 1976, C.VIII, Sa.4, 97-124.
- Battal, Ahmet** Anonim Şirketlerde Ortaklıktan İskat Prosedürü (TTK m. 408) ile İlgili Yargıtay Uygulaması, Ticaret Hukuku Yargıtay Kararları Sempozyumu, XVII, 9-10 Haziran 2000, Ankara 2000, s. 53-67.
- Başbuğoğlu, Tarık** Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, C.I, Ankara 1988.
- Baştuğ, İrfan** Limited Şirkette Ortağın Çıkma ve Çıkarılması, İzmir 1966.
- Bilgin, Yüksel** Sermaye Ortaklıklarında Katılma Payı ve Hukuksal Sonuçları, Ankara İTİAD, 1978, C. 10, Sa. 1-2, s. 173-196.
- Birsel, Mahmut T.** Anonim Ortaklıklarda Tali Yüküm, Batider, 1976, C. VIII, Sa. 3, s. 41-50.
- Boyacıoğlu, Cumhuriyet** Konzern Kavramı, Ankara 2006.
- Burkart, Mike/Panunzi, Fausto** Mandatory Bids, Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process, Law Working Paper N°. 10/2003, June 2003, (<http://ssrn.com/abstract=420940>, Erişim Tarihi: 26.05.2005).
- Çamoğlu, Ersin** Kollektif Ortaklıklarda Haklı Sebep Kavramı ve Ortağın Haklı Sebep Çıkarılması, İstanbul 1976 (Haklı Sebep).
- Çamoğlu, Ersin** Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi, Prof.Dr. Yavuz Alangoya için Armağan, İstanbul 2007, s. 667-684 (Fesih).
- Çeker, Mustafa** Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Pay Sahiplerinin Şirketten Çıkma Hakkı (Yargıtay 11.Hukuk Dairesi'nin Bir Kararı Münasebetiyle), Batider, C.XXIII, Sa.1, Y. 2005, s. 61-73 .
- Çevik, O. Nuri** Anonim Şirketler, 4.Baskı, Ankara 2002 (Anonim Şirketler).
- Çevik, O. Nuri** Kooperatifler Kanunu, 6.Baskı, Ankara 2003 (Kooperatif).
- Davies, Paul L.** Takeovers in English and German Law, Editor; Payne, Jenifer, s. 9-33 Portland 2002.
- Değirmenci, Cenker** Anonim Ortaklıkta İskat, İstanbul 2006.

Doğanay, İsmail Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre, Anonim Şirketlerde, Azınlıkta Kalan Pay Sahiplerinin, Genel Kurul Kararlarını İptal Ettirilmeleri Hali, İmran Öktem'e Armağan, Ankara 1970, s. 359- 388 (İptal).

Doğanay, İsmail Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt, 4.Bası, İstanbul 2004 (Doğanay).

Domaniç, Hayri Halk Sermayesinin Anonim Şirketlere Katılmasını Sağlayacak Bazı Tedbirler, Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s. 118-163 (Tedbirler).

Domaniç, Hayri, Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi C.II, İstanbul 1988 (Anonim Şirket).

Domaniç, Hayri Adi-Kollektif ve Komandit Şirketler, 4. Bası, İstanbul 1988 (Kollektif Şirket).

Domaniç, Hayri Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Adi Şirketler, Kollektif ve Komandit Şirketleri, C.I, İstanbul 1988 (C.I).

Dornseifer, Frank Corporate Business Forms in Europe: A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe, Germany, Edited by Frank Dornseifer, Berne: Staempfli; München: Sellier European Law Publishers, 3 Editions, s. 211-294, December 2005.

Düşünür, Ahmet Anonim Şirketlerde Pay Sahipliğinin Kazanılması, Kaybedilmesi ve Hukukî Sonuçları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996.

Elst, Christoph Van Der/Sten Lientje Van Den Opportunities in The M&A Aftermarket:Squeezing Out and Selling Out, Financial Law Institute Working Paper Series WP 2006-12, Universiteit Gent, September 2006.

Enriques, Luca Enforcing Self-Dealing Constraints on Dominant Shareholders in Europe, Law and Economics Workshop (University of California, Berkeley), Year 2007, Paper 7 (http://repositories.cdlib.org/berkeley_law_econ/Spring2007a/7, Erişim Tarihi: 18.04.2008).

Erem, Turgut S. Ticaret Hukuku Prensipleri, C.II, 3. Baskı, İstanbul 1969.

Eriş, Gönen Açıklamalı-İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme ve Şirketler, Ticaret Şirketleri-Madde 223-556, 2.Cilt, 4.Baskı, Ankara 2007 (Ticaret Şirketleri).

Eriş, Gönen Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, 3.Baskı, Ankara 2001 (Kooperatif).

Goergen Marc /

Martynova Marina /

Renneboog Luc Corporate Governance Convergence: Evidence From Takeover Regulation Reforms in Europe Oxford Review of Economic Policy, Vol. 21, No. 2, s. 243-268, 2005.

Goo, S. H. Minority Shareholders' Protection-A Study of Section 459 of The Companies Act 1985, London 1994.

Göle, Celal Anonim Şirketlerde Nakdî Sermaye Koyma Borcu ve Bu Borcu İfada Temerrüt, Ankara 1976.

Hannigan, Brenda Company Law, Great Britain, 2003.

Helvacı, Mehmet Anonim Ortaklıkta Ticaret Kanunundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukukî Niteliği ve Tanımı, Prof. Dr. Oğuz İmregün'e Armağan, İstanbul 1998, s. 297-310.

- Hırş, Ernst E.** Ticaret Hukuku Dersleri, 3. Bası, İstanbul 1948.
- İmregün, Oğuz** Kara Ticaret Hukuku Dersleri, 4. Bası, İstanbul 1977 (Ticaret Hukuku).
- İmregün, Oğuz** Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Toplantı ve Karar Yetersayıları ve Yönetim Kurulu Kararlarına Karşı Başvuru Yolları, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, C.I, s. 277-292, İstanbul 2001 (Yönetim Kurulu).
- İmregün, Oğuz** Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumi Heyet Kararlarından Doğan Menfaat İhtilafları ve Bunları Telif Çareleri, İstanbul 1962 (Menfaat İhtilafları).
- İzmirli, Yedigir** Türk Ticaret Kanununa Göre Tasfiye Memurlarının Görev Yetki ve Sorumlulukları, Ankara 2001.
- Kaplan, Emine T.** Tamamı Ödenmemiş Hisse Senedi Sahibinin Durumu ve Konkordato, Batider, Haziran 1981, C.XI, Sa. 1, s. 119-156.
- Karahan, Sami** Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Toplantı ve Karar Nisapları, Doç. Dr. Mehmet Somer'in Anısına Armağan, s. 173-185, İstanbul 2006.
- Karayalçın, Yaşar** Anonim Ortaklıkta Çoğunluk Azınlık İlişkisi Bakımından Kontrol (Blok) Satışı ve Genel Alım Önerisi, Tandoğan'a Armağan, Ankara 1990, S. 351-398 (Kontrol Satışı).
- Karayalçın, Yaşar** Muhasebe Hukuku, Ankara 1988 (Muhasebe Hukuku).
- Karayalçın, Yaşar** Ticaret Hukuku: II.Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1973 (Şirketler Hukuku).
- Karayalçın, Yaşar** Para Değerinde Değişmeler - Yabancı Sermaye ve Anonim Şirketlerde Aynî Pay, Mahmut Koloğlu'na 70. Yaş Armağanı, Ankara 1975, s. 493-545 (Aynî Pay).
- Karayalçın, Yaşar** Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulunun Hangi Kararları Aleyhine Dava Açılabilir?, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu III, Ankara 1986, s. 239-283 (Yönetim Kurulu).
- Kaya, M. İsmail** Büyük Pay Sahiplerinin Azınlığı Ortaklıktan Çıkarma Hakkı (Squeeze-out Right) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, Sa.1-2, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisinin Kuruluşunun 20. Yılına Armağan, Erzincan 2007, s. 307-332.
- Kurtulan, Ahmet** Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması, 5. Baskı, Ankara 2007.
- Levy, A. B.** Private Corporations and Their Control, Part II, 1998 (A.Levy).
- Manavgat, Çağlar** Aleni Pay Alım Teklifi (Tender Offer-Takeover Bid), Ankara 1997.
- McGeachie, Jeff** Corporate Business Forms in Europe : A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe , England, Edited by Frank Dornseifer , Berne : Staempfli ; München : Sellier European Law Publishers, 3 Editions, s. 59-107, December 2005.
- Moll, Douglas K.** Minority Oppression & The Limited Liability Company: Learning (Or Not) From Close Corporation History, Wake Forest Law Review, Vol. 40, 2005, s. 883-976 (Minority).

Anonim Şirketlerde Ortaklıktan Çıkarılma

Moll, Douglas K. “Shareholder Oppression and “Fair Value”: of Discounts, Dates, and Dastardly Deeds in the Close Corporation,” 54, Duke Law Journal, 2004, s. 293–383 (Fair Value).

Moroğlu, Erdoğan Anonim Ortaklık Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, İstanbul 2004 (Hükümsüzlük).

Moroğlu, Erdoğan Anonim Ortaklıklarda Çoğunluk Pay Sahiplerinin Azınlık ve İmtiyazlı Pay Sahiplerine Karşı Korunması, Batıder, 1994, C. XVII, Sa. 3, s. 47-55 (Çoğunluk).

Moroğlu, Erdoğan Esas Sermaye Artırımı İçin Eski İştirak Taahhütlerinin Tamamen Ödenmiş Olması Şartı, Makaleler I, 3. Bası, İstanbul 2006, s. 45-53 (İştirak)

Morse, Geoffrey Charlesworth’s Company Law, Seventeenth Edition, London 2005.

Okçuoğlu, Yavuz Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım, Ankara 1991.

Okutan,

Gül Nilsson Anonim Ortaklıklarda Pay Sahipleri Sözleşmeleri, İstanbul 2003.

Özdamar, Mehmet Anonim Ortaklıkların Kendi Paylarını İktisat Etmesi (TTK. md. 329), Ankara 2005.

Özkorkut, Korkut Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Kararlarının İptali, Ankara 1996.

Pennington,

Robert R., Company Law, Eighth Edition, Great Britain, 2001.

Poroy, Reha/Tekinalp Ünal/Çamoğlu, Ersin Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 10. Tıpkı Basım, İstanbul 2007.

Poroy, Reha/ Tekinalp Ünal/ Çamoğlu, Ersin Ortaklıklar Hukuku, C. I, 2.Bası, İstanbul 1975 (C.I).

Selvi, A. Murat Anonim Ortaklıkta Payın Devri, Ankara 2004.

Steiger, Von İsviçre’de Anonim Şirketler Hukuku, Çev. Tahir Çağa, İstanbul 1968.

Subramanian,

Guhan Fixing Freezeouts, Harvard John M. Olin Center for Law, Economics, and Business, Discussion Paper No. 501, 12/2004, (<http://ssrn.com/abstract=634268>, Erişim Tarihi: 17.04.2007).

Sümer, Ayşe Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, İstanbul 1991.

Tekil, Fahiman Anonim Şirketler Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1998.

Tekinalp, Ünal Azınlığın Bilançonun Onaylanmasına İlişkin Müzakerelerin Ertelenmesini İstemi, İÜHFM 1976, Sa. 1-4, Hirsch’e Armağan, Özel Sayı, İstanbul 1977, s. 233-243 (Bilanço)

Tekinalp, Ünal Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortak Sıfatının Kazanılması ve Yitirilmesi, İstanbul 1972 (Kooperatif).

Tekinalp, Ünal Türk Ticaret Kanunu’ndaki Boşluk: Anonim Ortaklığın Önemli Sebeplerle Feshi, Çoğunluk Gücünün Kötüye Kullanılmasına Karşı Etkili Bir Araç, İktisat ve Maliye Dergisi, Kasım 1974, s. 321-326 (Fesih).

Tekinalp, Ünal AO Tipi İçinde Sınıf Değişirme-Kayıtlı Sermaye Sisteminde Çıkarılan Sermayenin Tescilinin Hukukî Niteliği, Batider, Aralık 1993, C.19, Sa. 1, s. 103-140 (Sınıf Değişirme).

Teoman, Ömer Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I: Hukukî Mütalaalar Kitap 1:1989-1991, İstanbul 1992.

Topçuoğlu, Metin Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukukî Sonuçları, Ankara 2001.

Tunçay, Merzuke Halka Açık Anonim Şirketlerin Kapalı Hale Dönüşmesi (Going Private), Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü, Ankara 2003.

Türk, H. Sami Anonim Ortaklık Pay Senetlerinde İtibari Değer Farkları, Mahmut Koloğlu'na 70.Yaş Armağanı, Ankara 1975, s. 567-580 (İtibari değer).

Utset, Manuel A. A Theory of Self-Control Problems and Incomplete Contracting: The Case of Shareholder Contracts, UTAH Law Review, No.4, 2003, s. 1329-1411

Yasaman, Hamdi Anonim Ortaklıkların Birleşmesi, Ankara 1987 (Birleşme).

Yasaman, Hamdi Şirketlerin Birleşme ve Bölünmeleri, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 695-712 (Tekinalp'e Armağan).

Yıldız, Şükrü TTK Tasarısına Göre Anonim Şirketin Haklı Sebeplerle Feshi, Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Reyegan Kender'e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 1195-1199 (Fesih).

Yılmaz, Yavuz Anonim Şirkette Ortağın İskatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998 (Y.Yılmaz).

Viecz-Bütler,

Sylvia/Bucher,

Benno European Company Structures: A Guide to Establishing a Business Entity in a European Country by Michael J. Oltmanns, Ernst and Young Legal Series, March 1998.

DİĞER

American Bar Association: Managing Closely Held Corporations: A Legal Guidebook (Paperback), May 25, 2003 (American Bar Association).

Public Takeovers in Europe: Freshfields Bruckhaus Deringer, Summer 2006, <http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2006/15414.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2007, (Public Takeovers in Europe).

Report of the High Level Group of Company Law Experts on Issues

Related to Takeover Bids Brussels, 10 January 2002:

http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/takeoverbids/2002_01_hlg_report_en.pdf, erişim tarihi 08.12.2005 (Winter Report).